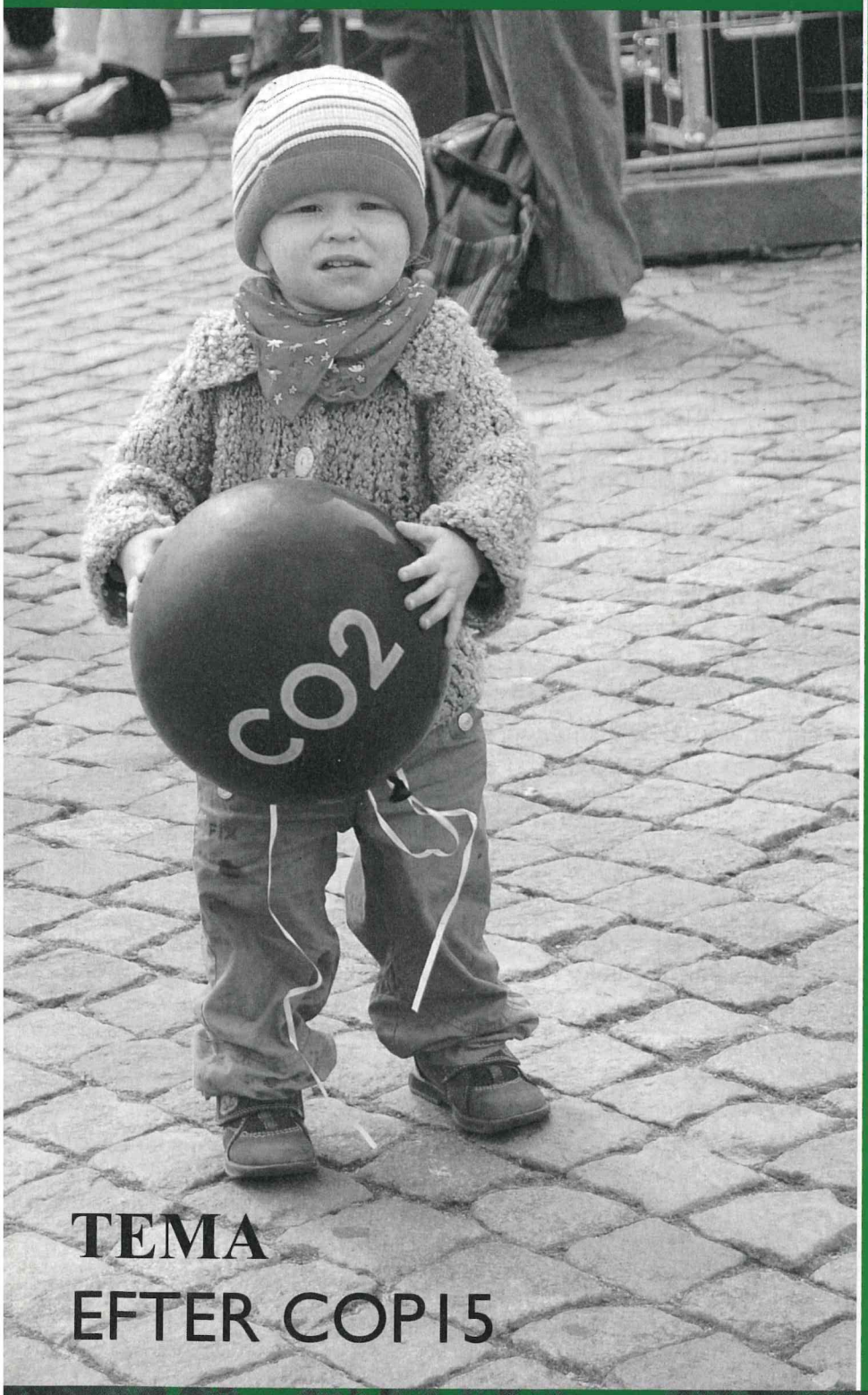
Miljøsk

TIDSSKRIFT OM MILJØ OG SAMFUND

NUMMER 54

DECEMBER 2009

TEMA
EFTER COP15

MENNESKET TILPASSER SIG SOM ROTTER TIL KLIMAET

LIVSKVALITET: REJSER, RØDE BØFFER OG RØDVIN?

UDVIKLING AF GRØN VIDEN - IKKE FOR PENGENES SKYLD

KLIMAKRISEN - ET SPØRGSMÅL OM DIALOG?

HER MØDER DU NGO'ERNE

NOAH Friends of the Earth Denmark

Af Redaktionen

HVOR MANGE HAR FORSTÅET OPGAVENS OMFANG?

Det største topmøde nogensinde på dansk grund står for døren. Man kunne med rette kalde det en kæmpe chance til at vise omverdenen, at Danmark er i front når det gælder fremsigtede løsninger på den globale klimaudfordring. Desværre ser det ud til at gå den stik modsatte retning, og regeringens udmeldinger svinger sig på en god dag op til 'en politisk bindende aftale' snarere end at arbejde for en fremadskuende og juridisk bindende aftale. Men topmødet er, uanset udfald, kun et lille skridt på vejen.

De seneste finanslovsforhandlinger taler - sit tydelige sprog, og meget symbolsk har regeringen med deres 18 mio. kr. store støtte til Lomborgs Copenhagen Consensus sendt et klart signal forud for klimatopmødet: Vi har ikke forstået opgaven, vi er ikke klar og vi vil hellere blive ved med at lytte til uvidenskabelige skeptikere end at følge anvisningerne fra den etablerede del af forskerverdenen. Sidstnævnte taler sit eget tydelige sprog: der skal drastiske CO2-reduktioner til nu, før end vi kan sikre, at den globale temperaturstigning holder sig på den sikre side af 2 grader.

Regeringens manglende handlekraft er desværre ikke et enkeltstående fænomen. Faktisk lader det til, at vi i stor stil vælger at lytte til klimaskeptikerne, frem for at følge den 'ubekvemme sandhed', der udstikkes af bl.a. forskerne i IPCC. Vores viden om klima- og miljøproblemer er der sådan set ikke noget at sætte en finger på. Men når det kommer til handling, er der stadig meget at hente. Vores transportvaner, rejsemønstre, indkøbs- og forbrugsvaner ligger så dybt indgroet i os, at der skal mere end klimaforskeres dystre fremtidsudsigter til, for at vi ændrer kurs. Uden at det skal være en sovepude, er det retfærdigvis meget svært at udleve sin 80 % reduktion i et samfund som det danske, som slet ikke er indrettet til det bæredygtige liv.

Grønne teknologiske kvantespring vil med garanti lette omstillingen, men løsningen kan være snublende nær forudsat, at vi som samfund vil. Under 2. verdenskrig blev der på bare fem år bygget 12.000 krigsskibe, 812.000 fly, 281.000 kampvogne, flere hundrede millioner geværer, og milliarder af patroner og granater. Hvis vi kunne for 70 år siden, kan vi også i dag. Det tager kun fem år at producere 12.000 vindmølleparker, 812.000 biogasanlæg, 281.000 bølgeanlæg osv. – hvorfor ikke komme i gang!

Trods vores manglende handlinger i dagligdagen, har de senere år ellers set en sand opblomstring af interessen for miljø og klima. Den af visse folk kaldet 'miljøbevægelsens tredje bølge', har givet liv til fornyet interesse og engagement i miljø og bæredygtighed. I sær på den hjemlige front har det stået i miljøets og klimaets tegn, siden det for ca. to år siden blev afgjort, at klimatopmødet COP15 skulle afholdes i København.

I stedet for at sammensætte et tema med en lang ønskeliste til klimatopmødet, går vi med dette tema skridtet videre, og lader en række temaforfattere give deres bud på, hvordan vi løfter arbejdet efter COP15. Med andre ord: hvad skal der til, for at få de mange fine hensigter omsat til handling? Og ikke mindst: hvordan fastholder vi folks interesse i miljø- og klimasagen og ikke mindst undgår, at vi taber engagementet på gulvet og kollapser som følge af et akut anfald af klimakvalme?

INDHOLD

TEMA

4. ROTTER FORLADER FØRST SKIBET NÅR DET SYNKER
Af Lars Lundbye

TEMA

7. I DIALOG UD AF KLIMAKRISEN
Af Ane Kollerup

TEMA

10. GRØN VIDEN OG KLIMAFORANDRINGER
Af Andrew Jamison

13. LANDBRUGET PÅ STØTTEN
- MEN ER DET NU SÅ SLEMT?
Af Henrik Wejdling

TEMA

16. HVILKET MENNESKE SKAL HÅNDTERE KLIMAFORANDRINGERNE?
Af Rasmus Vincentz

TEMA

21. BÆREDYGTIGHED ER EN NY DESIGNFAKTOR
Af Karen Blincoe

TEMA

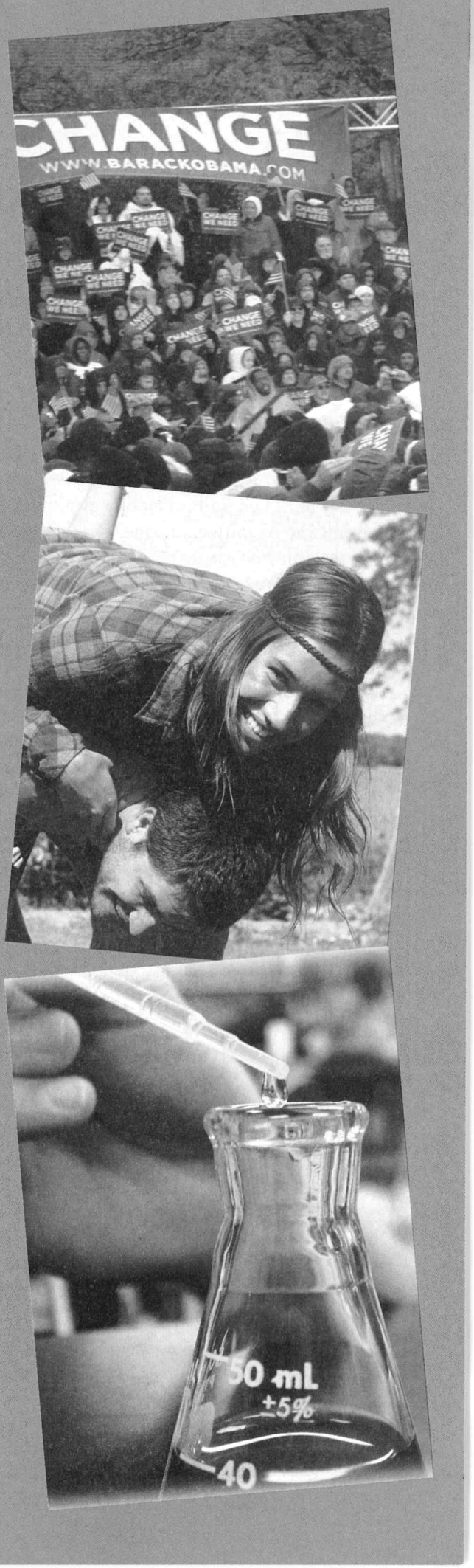
24. MAKE OFFSETTING HISTORY
Af Linda Knavo

26. CSR I KLIMAETS TEGN
Af Dan Boding-Jensen

30. BOGANMELDELSE

32. BOGANMELDELSE

34. KORT OM

Af Lars Lundbye, Innovationsekspert

TEMA

ROTTER FORLADER FØRST SKIBET, NÅR DET SYNKER

Menneskeracen er ligesom rotter i stand til at tilpasse sig de mest ekstreme livsvilkår. Med cool ansigtsmasker, masser af antihistaminer, behagelige hospitalssenge, kosttilskud og fitnesscentre, så klarer vi os fint og kan fortsætte uden at skulle forholde os til besværlige og altfor komplekse miljøproblemer. Miljøhype kommer og går, miljøet forgår, mennesket (og rotterne) består.

Vi står midt i en tid fuld og håb og optimisme på miljøets vegne. Opmærksomheden omkring COP15 er i høj grad et udtryk for en bred miljøbevidsthed blandt politikere, i pressen, blandt virksomheder og borgere. Diskussioner om fremtidens ansvarlige forbrugeradfærd, nye grønne CSR-agendaer (corporate social responsibility) hos virksomheder, enorme investeringer i greentech (miljøteknologier) og politisk konkurrence om grønne programmer tegner en lys fremtid.

Tal og udvikling

Lidt fakta fra forskningsverdenen kan være meget godt til lige at overveje virkeligheden før vi hopper ud i utopierne:

Urbaniseringen forøger de globale byer med 1 mio mennesker om ugen med tilsvarende ressourceforbrug og affaldsproblemer. De mest elementære livsfornødenheder som vand og luft er stærk truede ressourcer. 1 mia mennesker har ikke adgang til rent vand. 6.000 børn dør om dagen og 2,2 mio mennesker om året pga forurenet vand og sanitet.

Forurenet luft og vand medfører død og sygdom i stor stil over hele verden: I Europa og USA er allergi- og astma-tilfældene fordoblet det sidste årti og i 2015 forventes op mod halvdelen af den vestlige befolkning at have en allergisk sygdom. Jordens grundlæggende ressourcer forsvinder og i stedet får vi affald: Verdens affaldsmængde vil fordobles inden 2030.

På klimaområdet er alle forskere enige om, at der udsigt til flere tørker og flere oversvømmelser, mindre is og sne, flere ekstreme vejrlig og stigende have. Verdenssamfundet forbruger mellem 1,5 og 2 gange Jordens bæreevne – de vestlige lande mellem 6 og 9 gange og resten af verden accelererer deres forbrug.

Dystopiske science-fiction samfund

Læsning af miljø- og trendforskning gør drømme om bedre miljø noget – ja utopiske – og science-fiction-filmenes dystopier ganske realistiske. De dystopiske scifi-samfund er typisk karakteriseret ved lige præcis den menneskelige elendighed, sygdom, miljøsammenbrud og overbefolkning, som forskningen lover os. Filmen Children of Men's golde kvinder ellers Blade Runner's grå regnvejrsverden og genetiske mutationer synes pludseligt ikke så langt væk – ligesom plottet i Bond filmen 'Quantum of Solace", hvor skurken vil kontrollere drikkevandet virker helt plausibelt.

Alligevel tror de færreste økonomer og fremtidsforskere, at de store menneskemasser radikalt vil ændre deres livsstil for at undgå miljøsammenbrud. Ikke mindst væksten i BRIC-landende (Brasilien, Rusland, Indien og Kina) og udviklingslandene vil medføre ekstreme nye ressource- og affaldsproblemer, som det er umuligt at undgå, da de følger helt forudsigelige stigninger i forbrug. Med et samfunds vækst og velfærd vokser det miljømæssige

aftryk helt konsekvent. En afkobling af ressourceforbrug og ressourceødelæggelse fra vækst tror de færreste på – og ingen vil have mindre vækst.

Ingen evne til at forstå miljøproblemerne

Det største problem som miljøbevidstheden står overfor er med andre ord: Vi ved det godt, men gør ikke noget ved det.

En forklaring på dette kunne være, at vi biologisk set slet ikke er programmerede til at håndtere den kompleksitet og hastighed, som det moderne samfund stiller os overfor.

Over årtusinder udviklede menneskeracen et effektivt fareberedskab. Og selv i dag, hvor tigerne ikke længere ligger på lur bag parkens træer, reagerer vi hurtigt og instinktivt, hvis en genstand bliver kastet imod os eller hvis en fremmed vredt vrænger ansigt af os. Alle faresignaler, som vi reagerer på og som kan føres tilbage til urmennesket.

Men intet i menneskets 50-100.000 års evolutionære historie har forberedt os på de faresignaler, der er opstået som følge af de sidste 150 års radikale forandringer af verden.

Befolkningseksplosion, den industrielle revolution, globale klimaudsving, en langsom ophobning af pesticider fra maden, eller den gradvise formindskelse af biodiversitet hører en ny, forandrende og meget kompleks verden til, som langt unddrager sig vores evolutionært tillærte evner.

Vi oplever ganske enkelt ikke disse faresignaler som en del af vores biologiske fare-beredskab. Det er udenfor vores fatteevne.

Dette stemmer godt overens med en anden observation, nemlig, at vi til gengæld trækker på en anden højtudviklet evne: Tilpasningsevnen.

Tørke, oversvømmelse, forgiftning, sult, pest og kolera har ikke kunnet udrydde mennesket og har gjort os fantastisk modstandsdygtige. En rejse til Tokyo, Cairo, Bejing, Mexico City eller en anden af jordens megapoliser er en simpel lektion i tilpasningsevne. Trods stærkt forurenet luft, vand osv., vokser verdens byer i størrelse med 50 mio. mennesker om året og en del er i stand til at (over)leve under de mest kummerlige vilkår.!

Ligesom en af vores fjerne fætre, rotten, kan vi tilpasse os miljøet, uanset dets tilstand.

Hvad kan vi forvente os af "miljøbevidsthedens 3. bølge"?

Intet! Skal vi lære bare lidt af historien, så sker der ingen større ændringer af forbrugernes og virksomhedernes adfærd. Der vil ikke blive skruet ned for væksten. Der vil ikke blive forbrugt mindre. Markedet vil ikke regulere sig selv for at sikre de fælles ressourcer, men blot finde andre veje. Virksomheder vil ikke generelt omlægge deres produktion radikalt. Udviklingslandende vil fortsætte væksten og ressourceforbruget til et vestligt niveau. Ressourcer vil forsvinde, biodiversiteten vil falde, mineralske ressourcer opbruges, etc. Miljøet vil bryde sammen på en række områder. Og vi vil klare os!

3 veje til reelle adfærdsændringer

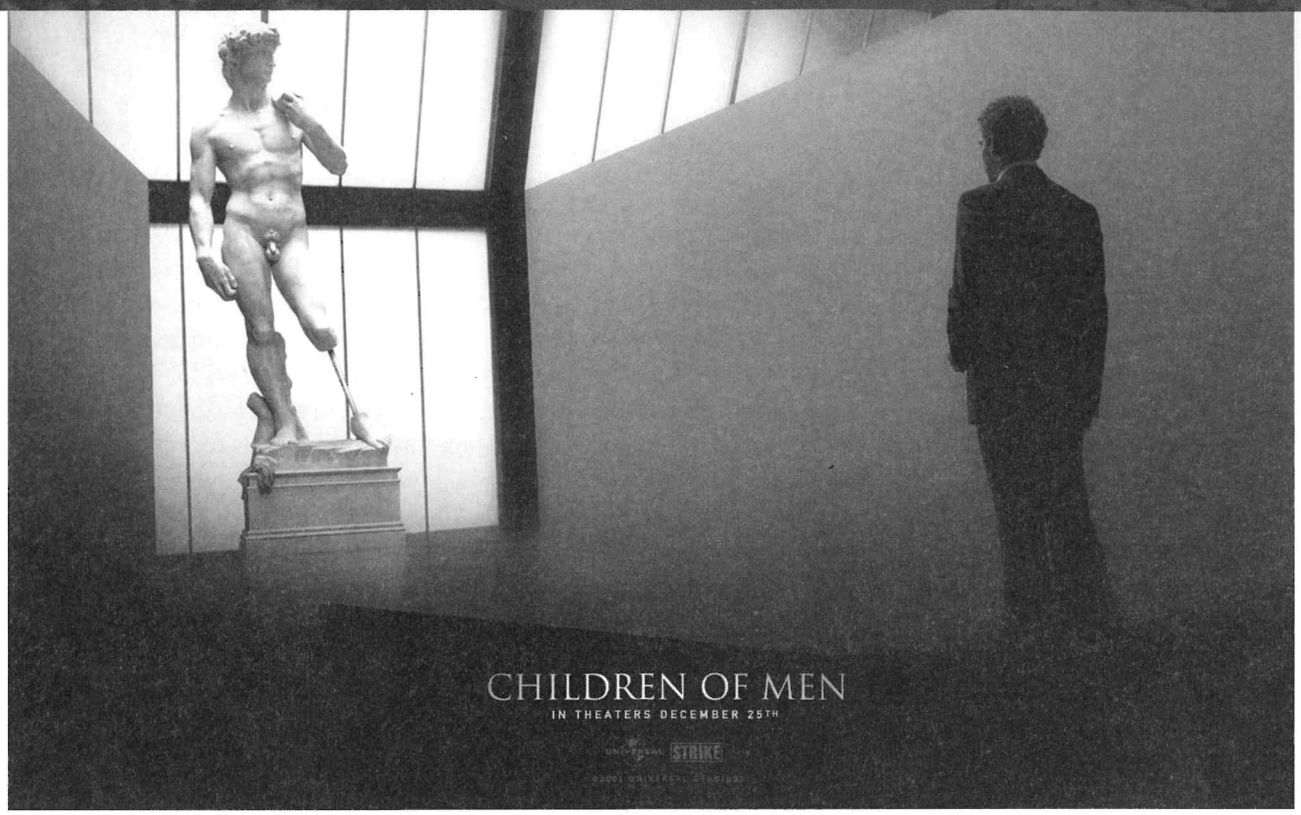
Forfatteren til denne måske en anelse dystopiske artikel, lever af at finde løsninger til svære problemer, så det ville være for billigt at slutte her. Afslutningsvis, så er her tre veje til adfærdsændringer.

Radikal transparens (markedsvejen)

Radikal transparens er et udtryk hentet fra Daniel Goleman (i bogen Ecological Intelligence) og udtrykker potentialet i at udnytte informations- og kommunikationsteknolgien til at skabe et let tilgængeligt og klart rationelt billede af ethvert produkts reelle omkostning, herunder både den miljømæssige og den sociale omkostning ved råvarer, produktion, distribution, forbrug og afskaffelse; altså en omfattende LCA (Life Cycle Assessment).

Og transparensen vil opnås med en standardiseret simpel opsummering (a la køleskabenes A-F rating) på et produkts LCA og relative præstation indenfor sundhed, miljø og samfund.

Det amerikanske tiltag "Goodguide" er et interessant forsøg på at skabe en sådan mekanisme. Her kombineres datamining og research i alverdens forskningsdatabaser med en simpel kommunikérbar rating. (For mere info www.goodguide.com/about/methodology)

Diktatur (den regulative vej)
Det bedste håb for COP15 og videre er, at politikerne (globalt og lokalt) tør tage deres magt alvorlig og regulere hårdt og brutalt.
Dette indebærer lovgivning om effektive CO2-markeder, beskatning baseret på belastning af miljø, direkte forbud mod brug af gift, mindstekrav til bæredygtighed, genanvendelighed osv.
Som Kyoto-aftalen viser, så er det usandsynligt at politikere tør tage magt i anvendelse. De nye danske regler om produktansvar er et godt eksempel på udvanding af regulative tiltag, der ellers er tænkt godt. COP15 bliver en god målestok for politikernes vilje og evne.
Den radikale transparens, som beskrevet ovenfor, kan i regulative hænder omsætte konkrete økonomiske konsekvenser: Altså en samfundsmæssig beskatning af de reelle omkostningerne ved et produkt, så dets pris afspejler belastningen.

Spirituel vækkelse
(den humane vej)
Kun gennem en egentlig holistisk forståelse kan vi forvente massive adfærdsændringer. Den rationelle visualisering af et produkts LCA eller nye love og begrænsninger leverer ikke en dyb forståelse af moder jord. For dét kræves en indlevelse i miljøets indflydelse på elementerne og den universelle energi mellem mennesker og verden på lige fod med vores instinktive biologiske forsvar; en evne til reelt at mærke hvad der er rigtigt og forkert i det store billede.
Mao: "Når vores biologiske beredskab ikke kan håndtere den moderne verdens kompleksitet og hastighed, så må vi vække åndens evner."

Men vi vil klare os!
Her på toppen eller på vej mod toppen af miljøbevidsthedens 3 bølge står bl.a. menneskets fantastiske tilpasningsevne, miljøproblemernes daglige usynlighed og deres kompleksitet i vejen for den nødvendige radikale omstilling af vores forbrugssamfund. En omstilling som kan styre os sikkert udenom et dystopisk science fiction samfund med daglig kamp om ressourcerne også i vores del af verden.

Kilder:
Bl.a. WHO, EU Research, The Economist (Special Report on Waste, 2009), Blacksmith Institute (The World's Worst Pollution Problems, 2008), OECD (Environmental Outlook to 2030, 2007.

Af Ane Kollerup, Det Grønne Hus og Energitjenesten
Foto: Billeder taget fra Flickr

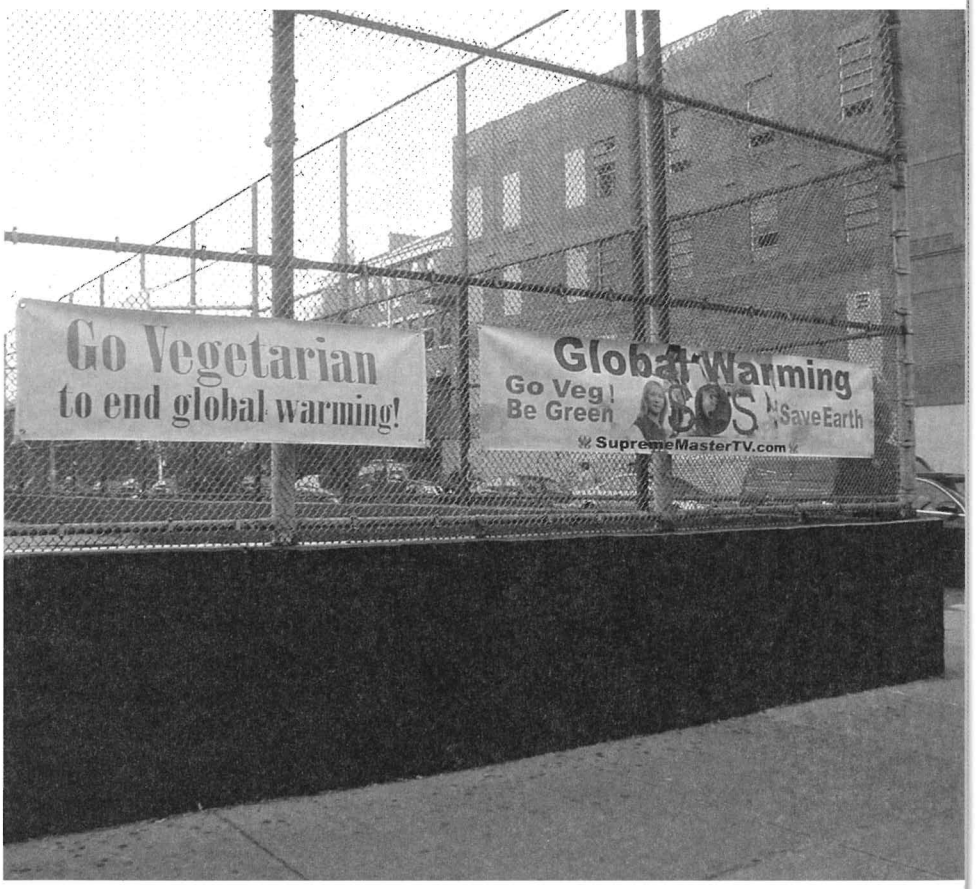
TEMA

I DIALOG UD AF KLIMAKRISEN

Er de globale klimaforandringer et kommunikationsproblem, som kan klares med et par dygtigt tilrettelagte informationskampagner?

For de fleste danskere er globale klimaforandringer en meget nærværende problemstilling. De sidste år har der dagligt været nye historier, der relaterer sig til problemet. Det er dog ikke konsekvenserne af de globale klimaforandringer, der har den største opmærksomhed. Derimod handler de globale klimaforandringer for de fleste danskere først og fremmest om vores værtskab for den største FN-konference nogensinde holdt uden for New York eller Geneve – nemlig den såkaldte COP15. Vi har set billeder af alverdens statsledere på besøg i Grønland, vi har set plakater og flyers og isbjørne af plys, der alle sammen har det budskab, at tiden er ved at rinde ud.
Men hvad er det for en tid, der er ved at rinde ud. Er det tiden, hvor vi kan gøre noget for at begrænse klimaforandringerne, eller er det tiden, hvor vi stadig kan nå at få en aftale i København, der rinder ud?

Konference vs. Konsekvenser
Mange har den oplevelse, at debatten om klimaforandringer topper nu. Dem, der arbejder med at holde debatten om klimaforandringer på dagsordenen, har i det sidste halve år desperat prøvet at undgå, at påføre deres omgivelser klimakvalme, mens omgivelserne og den øvrige verdens opinion desperat har forsøgt at undgå at blive inficeret af den muterede virus fra H.C. Andersen flop-året, hvor den samlede danske befolkning længe inden den verdensberømte skomagersøn fra Odense skulle fejres, havde fået mere end nok.
Tiden er i allerhøjeste grad ved at rinde ud for, hvad der kan nås af forberedelser til december. I skrivende stund er udsigterne til en omfattende global aftale ikke alt for lyse, og derfor bliver det endnu vigtigere at stille spørgsmålet – hvad sker der efter december? Det eneste, der er helt sikkert, er, at klimaforandringerne er et lige så stort problem, som de er nu. Tiden er lige så meget som nu – hvor vi stadig lever i Hopenhagen – ved at rinde ud for vores muligheder for at begrænse de globale klimaforandringer.
Derfor er den vigtige opgave, at få debatten om klimaforandringerne til at handle om konsekvenserne af klimaforandringer og ikke om en stor FN–konference, selvom den er nok så vigtig.

Ofrene

Det er imidlertid lettere sagt end gjort. De globale klimaforandringerne handler om nogle meget komplicerede processer, der har fatale konsekvenser, hvis vi ikke gør noget nu. Konsekvenserne rammer dog i første omgang hårdest langt herfra. Og den store kopernikanske livsstilsvending, som er påkrævet, hvis vi for alvor skal gøre noget ved problemerne, er uoverskuelig og vil givet medføre ubehag og tab af det, der alment betegnes som livskvalitet: Rejser, røde bøffer og rødvin.

I medieteorien er det beskrevet, hvordan forskellig information enten kan anspore folk til handling eller glide let igennem nyhedsstrømmen uden, at modtageren efterfølgende i særlig grad føler sig forpligtet til at handle. Den type nyheder, der gilder igennem uden at folk nødvendigvis hæfter sig særligt ved det, kan være dramatisk begivenheder, der påfører de implicerede stor lidelse for eksempel ofre for naturkatastrofer på den anden side af jorden. Når vi som modtagere af informationen ikke bliver påvirket særligt, er det fordi, begivenheden og de implicerede er for langt væk fra os og vores hverdag. Det er i forvejen vanskeligt for os at identificere os med de implicerede, og deres nødsituation er ikke noget, vi kan relatere til. Derimod kan begivenheder, hvor vi i har lettere ved at identificere os med den nødstedte få os op at stolen. Da den store tsunami ramte Sydøstasien i 2004 fik den vældig stor bevågenhed, fordi den også ramte nogle ferierejsemål for mange europæere. Katastrofen og dens ofre var dermed lettere at identificere sig med. Det havde betydning for nyhedsdækningen men også for den vilje til handling, der fulgte. Viljen til at yde bidrag til genopbygning efter katastrofen var langt større, end den sædvanligvis er, når naturen har vist tænder på den anden side af jorden.

Hvis vi skal fastholde interessen for klimadagsordenen, når der ikke længere er en stor FN-konference at se frem til, må vi prøve at relatere til klimaforandringernes konsekvenser og de mennesker, der kommer til at lide under dem.

Dårlig samvittighed

Den britiske nødhjælpsorganisation Christian Aid har lavet en kampagne for at skaffe midler til nødlidende, der er ramt af klimaforandringernes konsekvenser. I stedet for blot at vise billeder af paralyserede mennesker, der er

ramt af ulykker som tørke, hunger og oversvømmelser, viser de billeder af mennesker, der handler trods deres ulykkelige situation. Samtidig henvender de afbillede mennesker sig direkte til den engelske befolkning, der lever lige så mageligt, som vi gør i Danmark. På en tekst skrevet henover billederne kædes vores livsstil sammen med deres ulykke, når der f.eks. står "undskyld hr. vil du ikke være rar at skrue en grad ned for stuetemperaturen". Absurditeten er til at føle på, når det bliver stillet så skarpt op. Vores overflod medfører deres oversvømmelse.

Appellen til aktion er klar, og den dårlige samvittighed melder sig straks. Spørgsmålet er bare, om den er stærk nok til at overvinde januar måneds regn og mørke og den ubændige udlængsel til varmere himmelstrøg, der hvert år får mange danskere til at flyve på vinterferie trods den hårde CO2-belastning af atmosfæren.

Det er nok ikke nogen god idé at sætte sin lid til, at de globale klimaforandringer kan standses med dårlig samvittighed. Den dårlige samvittighed holder i alt for kort tid, og det er alt for let at overbevise sig selv om, at man med hensyn til den pågældende disposition undtagelsesvist er nødt til at fravige sine ellers klimavenlige intentioner. Og sjovt nok, så er det altså lettere at ofre en glødepære end droppe en flyrejse.

Dialog

Hvis identifikationen med ofrene for klimaforandringernes konsekvenser skal blive så stor, at vi rent faktisk bliver villige til at ændre på vores livsstil, skal der andre midler på banen. Den kommunikationstekniske betegnelse er dialog. Først hvis vi møder de mennesker, der har klimaforandringerne inde på livet, bliver konsekvenserne af vores livsstil en realitet for os.

Og så er vi tilbage ved COP15 – for det er netop dialog, den konference handler om. Der er forhandlingerne på verdenslederniveau i Bella Centeret, og så er der dialogen på gadeplan. En mængde initiativer er blevet stablet på benene for at etablere muligheden for dialog mellem ganske almindelige danskere og tilrejsende fra alverdens lande.

Mens tiden er ved at rinde ud for aftalens omfang i København og klimahandlingsplanens iværksættelse, så er tiden i allerhøjeste grad inde for dialog. En dialog, der kan gøre os bevidste om konsekvenserne af vores handlinger.

Det er ikke et spørgsmål om at etablere dårlig samvittighed men et spørgsmål om at etablere viden og forståelse. For i bund og grund kan vi ikke kommunikere os ud af klimakrisen, de globale klimaforandringer er ikke et kommunikationsproblem – her må handles.

FAKTABOKS

Optil og under COP15 er der masser af muligheder for at udfordre sig selv med dialog, læs om nogle af tilbuddene her:

Det alternative klimamøde: www.klimaforum09.org/About-ClimateForum09
Bliv klimavært: www.newlifecopenhagen.com
Højskolernes klimainitiativ: www.come2gether.com
Giv håb: www.hopenhagen.org
Få overblik: www.peopleclimateaction.dk

Af Andrew Jamison
Aalborg Universitet
Foto: Billeder taget fra Flickr

TEMA

GRØN VIDEN OG KLIMAFORANDRINGER

Miljøbevægelsen opstod som en del af studenterbevægelsen i slutningen af tresserne og blev årsag til en ny, alternativ tilgang til viden – i det flg. kaldet "grøn viden". Efterhånden som studenterne fra studenterbevægelsen blev ældre, udviklede grøn viden sig til profitabel grøn forretningsvirksomhed.

Miljøbevægelsen opstod som en del af studenterbevægelsen i slutningen af tresserne og blev årsag til en ny, alternativ tilgang til viden – i det flg. kaldet "grøn viden". Efterhånden som studenterne fra studenterbevægelsen blev ældre, udviklede grøn viden sig til profitabel grøn forretningsvirksomhed.

I det flg. plæderer Andrew Jamison, professor ved Aalborg Universitet, for, at vi for at kunne leve op til klimaudfordringen, er nødt til at anlægge et ikke-kommercielt syn på tingene. Viden bør være en social eller kollektiv læreproces og i denne forbindelse bør studenter, universiteter og NGOer arbejde mere aktivt sammen.

Miljøbevægelsens oprindelse

Miljøbevægelsen opstod generelt som en del af en bred, kritisk social bevægelse. I Danmark var den en del af en bredt baseret studenterbevægelse, som udgjorde en slags revolte af den yngre generation mod de ældre, som havde magten, særligt på universiteterne. Det var en bevægelse, som bl.a. var stærkt kritisk overfor den måde, hvorpå viden blev produceret i samfundet og den måde, hvorpå studenter blev uddannet. I Danmark førte den til oprettelsen af nye universiteter i Roskilde og Ålborg, som var baseret på projektarbejde og problembaseret læring, såvel som en revitalisering eller mobilisering af folkehøjskolerne, der var blevet dannet som en del af tidligere sociale bevægelser, startet af bønder og arbejdere.

I løbet af 1970erne, primært i Roskilde, Ålborg og på nye og fornyede højskoler, begyndte alternative og økologiske tilgange til viden at dukke op – det, som jeg i mine skrifter har kaldt for "grøn viden". Gennem politiske kampagner rettet mod forskellige former for kemisk forurening og særligt mod udviklingen af atomkraft lærte miljøorganisationer sammen med studenter og lærere på universiteter og højskoler om miljøproblemer og ikke mindst om andre mere miljøvenlige måder, hvorpå man kunne producere energi, fødevarer og andre livsfornødenheder. På steder som Tvind, Christiania, Svanholm og i NOAH's, OOA's og OVE's lokalgrupper sluttede aktivister og akademikere sig sammen om at lære at opføre vindmøller, producere organiske fødevarer og forsøge at leve mere miljørigtigt eller hvad vi i dag ville kalde for klimabevidst.

Grøn business

I 1980erne bevægede det politiske miljø i Danmark og de fleste

andre lande sig mod højre og miljøpolitikken ændrede karakter, hvad der betød, at udviklingen af grøn viden også forandrede sig. Først og fremmest blev den mere institutionaliseret og professionaliseret. Forskellige typer eksperter begyndte at producere mere specialiserede typer viden på områder som vedvarende energi, økologisk landbrug og endog, som jeg selv, indenfor miljøpolitikken. Mange af os, der havde været aktive i miljøbevægelsen i 1970erne, påbegyndte karrierer både på universiteterne og indenfor offentlig administration og i mediebranchen og forretningsverdenen. Efterhånden som samfundet blev mere kommercielt og konkurrenceorienteret i 1990erne, blev grøn viden også mere kommerciel og konkurrenceorienteret. I stedet for at lære sammen og samarbejde med hinanden i forbindelse med andre projekter om kollektiv læring, begyndte mange grønne vidensudviklere at gå ind i forretningslivet.

Samtidigt blev forholdet mellem universiteter og erhvervsliv tættere. Studenter og lærere i Danmark såvel som i de fleste andre lande blev opmuntret til at blive mere business-mindede og iværksætterorienterede og bidrage til virksomhedernes konkurrenceevne i den såkaldte vidensøkonomi. Kurser i markedsføring, finansiering og iværksætteri blev oprettet på de fleste universiteter, selv i Roskilde og Ålborg, og der blev skabt offentlige støtteprogrammer for at fremme rene teknologier og grønnere produktion, og givet støtte til VE-virksomheder og økologisk landbrug.

10 pct. er ikke nok

Efterhånden som vi nærmer os COP15, er det blevet de grønne forretningsfolk, dvs. de vidensudviklere, der primært opfatter grøn viden som en kilde til grønne produkter, der dominerer billedet. I Danmark er det grønne erhvervsliv særligt stærkt og indflydelsesrigt på grund af VESTAS' enorme succes. Som Connie Hedegaard har udtrykt det:

I løbet af de sidste 25 år har Danmark oplevet en økonomisk vækst på næsten 80 pct. – næsten uden at vores sml. energiforbrug er steget. I dag tegner ren teknologi og vedvarende energi sig for ca. 10 pct. af vores sml. eksport og forbliver et af de hurtigst voksende eksportområder. Vi har skabt en overflod af grønne jobs i nogle af de fjerneste egne af landet, der tidligere blev ramt af outsourcing. Kort sagt: Det er umuligt at hævde, at grøn vækst ikke betaler sig. Vi har bevist, at grøn vækst kan levere de millioner af nye jobs, som verden har brug for; at grøn vækst kan diversificere økonomisk udvikling; og at den kan gøre os alle mindre afhængige af fluktuerende energipriser. Og på en planet med snart ni milliarder mennesker, der alle har brug for moderne livsfornødenheder, bliver den allerede solide business case for bæredygtig udvikling mere og mere synlig for hver dag, der går.

Den ide, at grøn viden først og fremmest handler om grøn business, har imidlertid to alvorlige ulemper. På den ene side har det medført en modreaktion fra dem, der driver andre former for erhvervsvirksomhed, som – for at sige det rent ud – ikke er særligt grønne. I Danmark drejer det sig særligt om virksomheder, der beskæftiger sig med landbrug og bearbejdning af fødevarer, såvel som andre konventionelle brancher, der har fremkaldt en anti-økologisk modreaktion, eller miljøskepticisme, der har haft betydelig indflydelse på dansk miljøpolitik siden 2001. Mens Bjørn Lomborg og Pia Kjærsgaard kan være uenige om enkelte ting, er

de ikke desto mindre enige om, at bæredygtig udvikling og miljøhensyn generelt koster for mange penge. Som Lomborg plejer at sige: Man kan få mere miljø for pengene ved at videreudvikle gammeldags teknologier end ved at udvikle grønne produkter, der har brug for alt for meget statsstøtte for at kunne betale sig.

Ikke-kommerciel grøn viden

Det andet problem med grøn forretningsvirksomhed er, at det er svært for dem, der ikke er erhvervsorienterede, at deltage i udviklingen af grøn viden. Når miljøpolitikker og mere specifikt klimapolitik defineres så ensidigt og næsten kun indenfor kommercielle rammer, bliver det mindre attraktivt for alle dem med andre talenter og kompetencer end de rent forretningsorienterede at blive involveret. I denne sammenhæng har miljøorganisationerne en stor rolle at spille, fordi de kan nå ud til de miljøbevidste borgere og give dem mulighed for at producere grøn viden, der ikke er kommerciel. Hvis det at beskæftige sig med klimaforandringer virkeligt skal blive en social proces, hvor alle, der ønsker at gøre noget, kan involvere sig, må der være mange flere steder i samfundet, hvor folk kan deltage. Der er nødt til at være langt flere muligheder for at udvikle grøn viden og grønne innovationer, som ikke sker for pengenes skyld.

Da jeg først kom til Ålborg som professor i 1996, var Danmark ikke kun en verdensleder indenfor grøn forretningsvirksomhed, men der eksisterede også en mere generel proces, som miljøorganisationer, socialt orienterede akademikere og regeringen bidrog til at holde i gang. I 1990erne var der en lang række muligheder til rådighed for dem, der ønskede at deltage i det, der dengang blev kaldt for bæredygtig udvikling. Der eksisterede en grøn fond, et naturvejledningsprogram og mange lokale projekter, der blev oprettet af kommunerne for at fremme Agenda 21, som blev vedtaget under Rio-topmødet i 1992. Akademikere som jeg selv fik mulighed for at studere disse aktiviteter som "deltagende observatører" i statsfinansierede forskningsprogrammer for strategisk miljøforskning og – i mit tilfælde – miljøorienteret samfundsforskning, der blev indstillet, da Fogh Rasmussen kom til magten. Han brød sig ikke om de grønne smagsdommere og lukkede ned for det meste af finansieringen, da Lombergs Institut for Miljøvurdering blev oprettet i 2001.

Grøn viden baseret på social læring

En af hovedopgaverne efter COP15 bliver at skabe nye muligheder for kollektiv læring og udvikling af grøn viden i forbindelse med klimaforandringerne. Det virker nemlig ikke indlysende, at grøn forretningsvirksomhed vil kunne klare det hele; tværtimod kan et grønt erhvervsliv og en regeringspolitik, der næsten udelukkende satser på grøn vækst, forventes også fremover at ville fremkalde en antiøkologisk modreaktion og kanalisere vidensudvikling i en alt for snæver kommerciel retning. Håndtering af klimaforandringerne kræver et meget bredere vidensspektrum.

Hvad der er brug for er en grøn udvikling af viden, der ikke sker for pengenes skyld. Og her vil det være af afgørende betydning, at miljøorganisationer som f.eks. NOAH igen slutter sig sammen med miljøbevidste borgere og ikke mindst studerende og lærere på universiteter og højskoler for sammen at udvikle grøn viden i en bredt baseret proces for social eller kollektiv læring.

Af Henrik Wejdling,
HB-medlem i DOF
Foto: Henrik Wejdling

LANDBRUGET PÅ STØTTEN - MEN ER DET NU SÅ SLEMT?

7-8 mia. DKK tilflyder årligt det danske landbrug i støtte fra EU. Det forvrider bl.a. prisdannelsen på jord og fødevarer, diskriminerer landbrugsprodukter fra tredjeverdenslande og fastholder jord i dyrkning, som var bedre tjent med at henligge som natur. Bordet rundt er der da tilsyneladende også enighed om, at støtten bør afvikles. Men inden vi kaster barnet ud med badevandet, er det vigtigt at genoverveje styrken i økonomiske virkemidler.

I en artikel i Miljøsk nr. 53 beskrev Kjeld Hansen på forbilledlig vis det store tag selvbord, som dansk landbrug historisk har fået sig etableret i form af først national landbrugsstøtte, siden landbrugsstøtte fra EU, hvis årlige budget for knap halvdelens vedkommende fortsat er dedikeret landbruget med i størrelsesordenen 400 mia. kr/år.

Dansk landbrug – en Pinocchio-dukke

Argumenterne mod forsat støtte til landbruget er mange og velbegrundede, men er alternativet bedre? Det er et faktum, at det åbne land i dag udgør hvad man kunne kalde et 'negativ-aftryk' af skiftende tiders landbrugsstøtte, idet landbruget siden det for alvor kom på støtten har været en sand Pinocchio-dukke, der lod sig dirigere af støtteordningernes sindrige snoretræk.

Kjeld Hansen har så evig ret i, at magtfulde mænd inden for landbruget i vid udstrækning selv fik lov at trække i trådene og bestemme såvel støttens størrelse som retning. Men helt objektivt set kan man vel ikke klandre ret mange andre end det samfund, der rent faktisk har kanaliseret støtten ud til landbruget, for de skader, som bevidstløse støtteformer har påført natur og miljø.

Kritikken må rettes mod den hånd, der har givet støtten – og ikke støtten som sådan! Og frem for blot at stoppe støtten og overlade landbruget til de frie (verdens)markedskræfter – som på fødevareområdet i stadig stigende omfang styres af fødevarespekulanters uigennemskuelige opkøb og salg af optioner på endnu uhøstede afgrøder – burde det overvejes, om ikke den politiske styring af landbruget gennem økonomiske virkemidler måske i virkeligheden er så langt at foretrække.

'Noget-for-noget' – som i andre sociale støtteordninger

Intelligent tilrettelæggelse af landbrugsstøtten, således at den på linje med andre sociale støtteordninger får et element af 'noget-for-noget', kunne være en vej til at få genoprettet det danske landskab

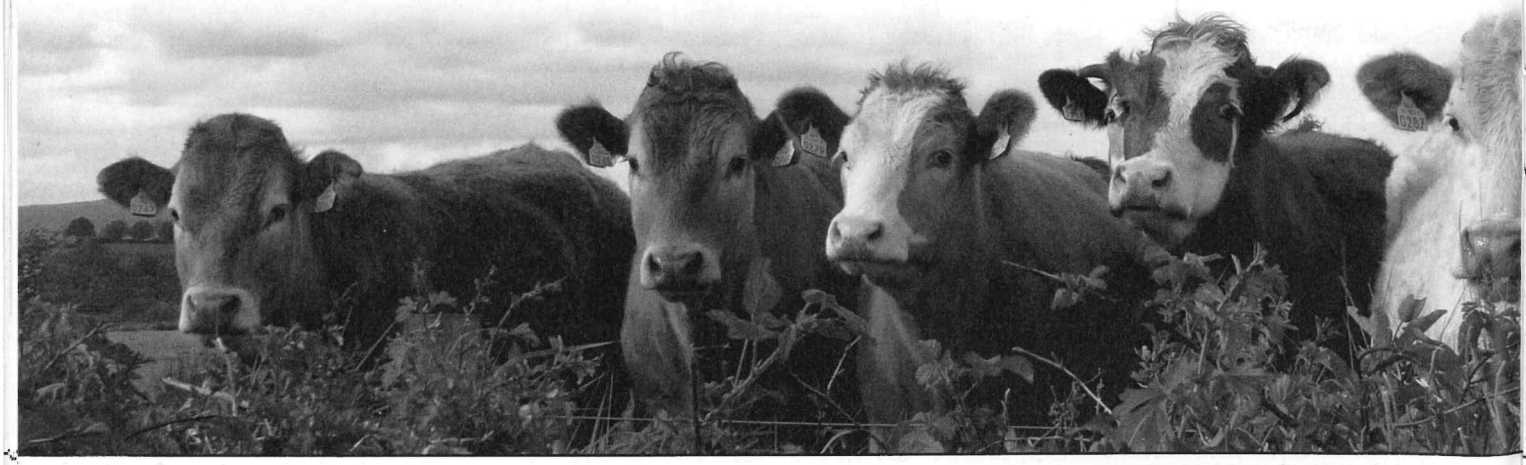
og få skabt de korridorer og åndehuller, som de truede naturtyper og arter har så hårdt brug for. Vi skal have biodiversitet for samfundets penge i stedet for høje jordpriser og bulk-fremstillede flæskesider.
92-gruppen, der ud over DOF tæller yderligere 21 danske miljø- og udviklingsorganisationer, nedfældede i november 2008 en fælles målsætning for EU's landbrugspolitik. Den har som førsteprioritet afvikling af al direkte landbrugsstøtte til EU-landbrug, som ikke kan begrundes i landbrugets produktion af veldefinerede miljø-, klima-, natur- og samfundsmæssige "offentlige goder" enten globalt eller indenfor EU.
Den direkte landbrugsstøtte skal således nedtrappes og baseres alene på opfyldelse af samfundsmæssige målsætninger. Relativt større andele skal gå til klima-, miljø- og naturpleje som led i landdistriktsudviklingen, samt til fremme af globale udviklingshensyn, herunder fødevaresikkerhed via støtte til landbrugsudvikling udenfor Europa.

Intelligente hovedkrav

I DOF mener vi helt konkret, at den direkte landbrugsstøtte skal gøres betinget af opfyldelse af intelligente hovedkrav, der kan fremme natur og miljø i agerlandet. Det skal ske gennem flere og mere vidtgående krydsoverensstemmelseskrav, først og fremmest på området 'god landbrugs- og miljømæssig praksis'. Landmændene skal, for at få udbetalt støtte, simpelthen dyrke jorden efter en praksis, der gavner lærker, viber og alle de øvrige levende skabninger, der er knyttet til det åbne land. Det skal ske ved at efterlade heller i kultursteppen, der kan fungere som fristeder for de trængte arter. Noget for noget!
Disse hovedkrav skal suppleres af tilskudsordninger via landdistriktsprogrammet, hvor landmænd, der vil gøre en særlig indsats, kan opnå støtte til yderligere foranstaltninger. Det kan f.eks. være at lade stubben stå vinteren over, overgå til økologisk drift, vente med at udbinde kreaturer eller slå høet indtil fuglenes yngletid er ovre etc. etc. Al sammen finansieret ved at overføre den maksimale andel af EU's samlede støtte til landdistriktsprogrammet. Det vil i 2013 sige 20 % eller 1,4 mia. kr. om året.
Herved vil støtten arbejde for en bedre og mere sammenhængende natur i agerlandet. Og faren for umiddelbar kapitalisering i form af højere jordpriser – sådan som det hidtil er set med landbrugsstøtten - vil være mindre, eftersom det jo vil kræve en yderligere indsats at opnå støtten.

'Grøn Vækst' – en fuser

Set i lyset af de muligheder, der ligger i en bevidst udnyttelse af støtteordningerne til at sikre større biodiversitet i agerlandet, var det med store forventninger, at DOF så frem til offentliggørelsen af regeringens 'Grøn Vækst'-udspil i foråret 2009. Men resultatet blev som bekendt en gevaldig fuser, idet 'Grøn Vækst' viste sig bygget op i to, traditionelle ben, nemlig hhv. et 'vækstben', som skal sikre fortsat og yderst traditionel vækst, og et 'grønt ben', der – ad frivillighedens vej - skal lappe lidt på de skader, som vækstben forvolder.
Vækstbenet udmøntes nu ved at gøre bedriftsdannelsen fri, således at sammensætningen og størrelsen af den enkelte bedrift på sigt udelukkende vil blive reguleret af den driftsøkonomiske rentabilitet. Det vil på dramatisk vis forstærke det frie fald i biodiversiteten, som vi har oplevet gennem de sidste mange år i agerlandet.
Faldet i ikke mindst indekset for

fugle (se figur 1), kan grundlæggende tilskrives tre faktorer, som hver for sig og ikke mindst i samspil medfører forarmning af levevilkårene for agerlandets fugle, nemlig hhv. (1) øget intensivering af de i forvejen intensivt drevne arealer, (2) øget ekstensivering af de i forvejen ekstensivt drevne arealer (enge, overdrev og heder), og (3) udviskning af mosaikken i det åbne land.

Alle tre faktorer er afledt direkte af den hidtidige strukturudvikling i landbruget i retning mod stadigt større enheder og stadig større intensivering Og det nu foreliggende forslag vil kun gøre det hele værre. Det 'grønne ben' har som nævnt til formål – ad frivillighedens vej og med små og utilstrækkelige støtteprogrammer - at reparere på de natur- og miljøskader, strategiens 'vækstben' forårsager. Men det nytter altså bare ikke noget – som regeringen nu gør det - først at tæppebombe vejen mod stop for fald i biodiversiteten med partisansøm, og så siden komme stikkende med en æske cykel-lappegrejer. 'Grøn Vækst' grønne ben strækker som en førstehjælpskasse ved et flystyrt, og et Mickey Mouse-plaster på det gevaldige kødsår, som dansk landbrug har påført landskabet, får hverken agerhønen, lærken eller viben tilbage.

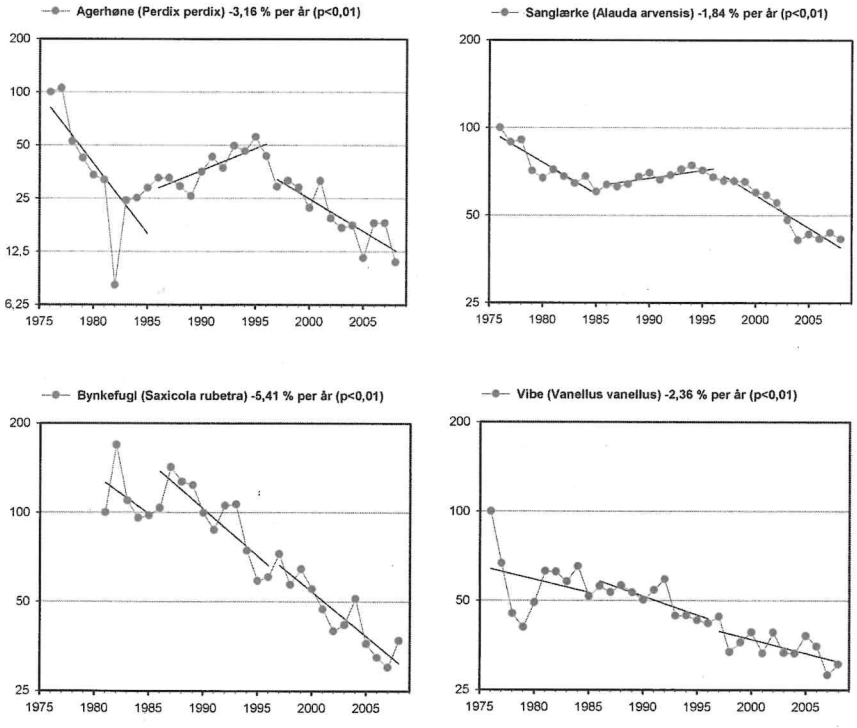
'Grøn Vækst' er kort og godt en ommer, der kalder på en reformulering af hele den danske landbrugspolitik. En reformulering, der sætter landbrugets leverancer af biodiversitet, miljø- og klimaforbedringer øverst på dagsordenen. Og som vil betale for gildet!

Kilder:

Hansen, Keld (2009): Trods alle gode viljer – 40 års nedtur for Danmarks natur. Miljøsk Nr. 53 , p. 4-7 (kan downloades fra NOAHs hjemmeside, www.noah.dk)

Heldbjerg, H. & A. Eskildsen (2009). Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2008. Årsrapport for Punkttællingsprojektet. Dansk Ornitologisk Forening (kan downloades fra DOFs hjemmeside, www.dof.dk)

Vilby, Knud (2008): EU's landbrugspolitik og de globale udfordringer. Rapport udarbejdet for 92-gruppen (kan downloades fra 92-gruppens hjemmeside, www.92grp.dk)

Figur 1: Udviklingen i bestandsindeks for fire agerlandsarter af fugle 1976-2008. Viben, agerhønen, sanglærken og bynkefuglen er alle indikatorer for, hvordan den hidtidige landbrugsstøtte har virket. Nu gælder det om at udtænke intelligente støtteordninger, der kan vende udviklingen.
Efter Heldbjerg & Eskildsen (2009)

Af Rasmus Vincentz,
Klimabevægelsen
Foto: Billeder taget fra Flickr

TEMA

HVILKET MENNESKE SKAL HÅNDTERE KLIMAPROBLEMERNE?

I forlængelse af den enorme opblomstring af aktiviteter, der er sket omkring klimaspørgsmålene de seneste år, og lige nu særligt i forbindelse med COP15, er det vigtigt at træde et skridt tilbage og forsøge at opnå en dybere forståelse for hvilke forestillinger om det menneske, der skal håndtere klimaproblemerne de udspringer af.

Jeg mener det er bydende nødvendigt at rejse spørgsmålet om den grundlæggende menenskeopfattelse bag tidens klimaaktiviteter. Det er det for at blive bedre til at skelne skidt fra kanel i blandt de mange aktiviteter, sikre at der reelt bliver gjort noget ved klimaproblemerne, og at indsatsen ikke daler igen efter COP15.

Mange af aktiviteterne overser desværre de helt afgørende aspekter ved problemerne; mennesket.

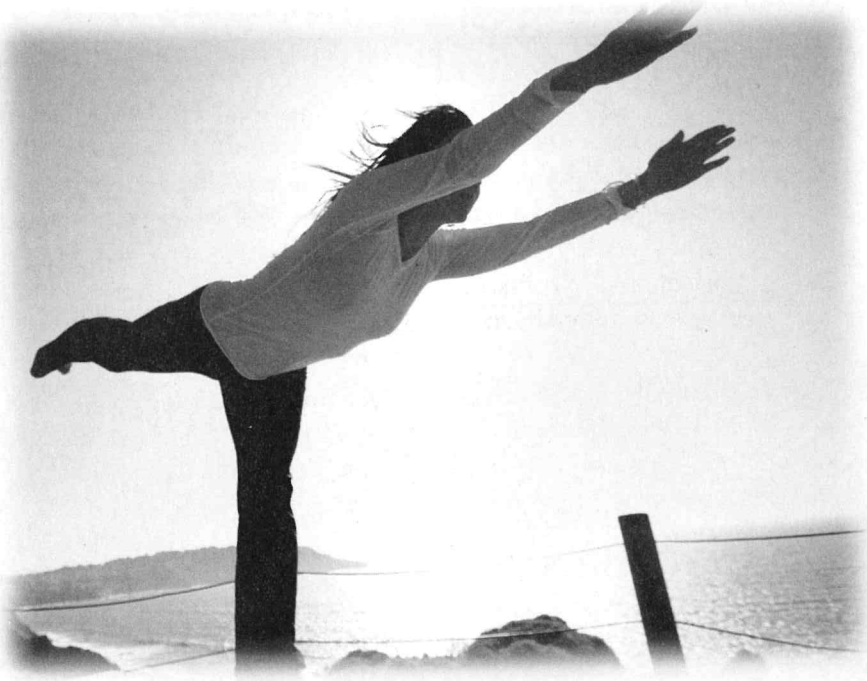
Det er det forhold at klimaforandringer er menneskeskabte, der er hele sagens kerne!

I forlængelse af denne konstatering rejser der sig spørgsmålet hvem vi er, hvordan vi tænker, og hvilke former for handling vi lægger op til?

Hvis ikke vi tør rejse disse spørgsmål, løber vi en alvorlig risiko for at narre os selv med halve tiltag og dårlige løsningsforslag, som ikke radikalt nok tager fat på klimaproblemernes kerne.

Hvem er vi som menneske?

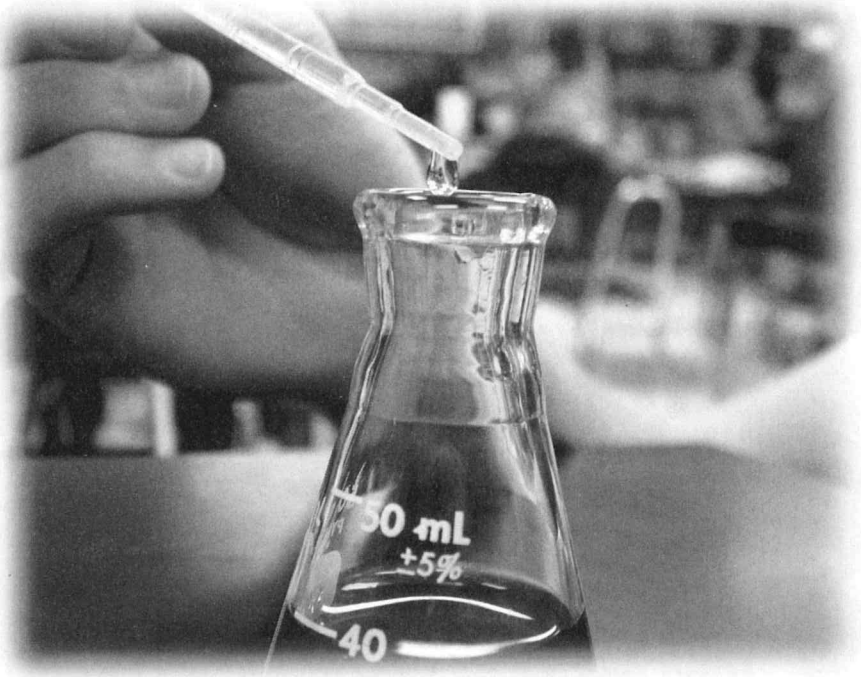
At give sig i kast med spørgsmålet om hvem vi er som menneske kan lyde lidt verdensfjernt, men der findes et prominent fortilfælde i den populære bog 'Vugge til Vugge' (VtV) af McDonough og Braugart (2002). Med bogen har de to forfattere og praktikere lagt grunden til den ny VtV-tankegang. Bogen udemærker sig markant ved at åbne for nogle helt grundlæggende overvejelser om hvilke forståelser vi har af mennesket, dets rolle og indstilling til verden. Før vi for alvor kan gøre noget ved miljøproblemerne, hævdes det i bogen, må vi holde op med at betragte mennesket som en der gør skade (en synder), der skal begrænses mest muligt. I stedet skal vi starte på et betragte mennesket som en uendelig mulighed for at gøre det gode. Fra dette udgangspunkt ser opgaverne og mulighederne helt anderledes ud.

Det mystiske menneske

Dette grundlæggende skifte som VtV fremlægger virker enkelt, men formår at rykke opfattelsen af hvilket menneske, der skal gøre noget ved klimaproblemerne, et helt andet sted hen.

Allerede på bogens første side er der henvisning til 2 citater der ligeledes peger i retning af de grundlæggende spørgsmål om hvordan vi tænker miljøspørgsmål:

Først henvises der til det klassiske Albert Einstein citat:
"The world will not evolve past its current state of crisis by using the same thinking that created the situation"
Dernæste refereres der til den gamle middelalder mystiker Hildegaard, med en opfordring til at mærke og opleve skønheden omkring sig, før man går i gang med at tænke.
"Glace at the sun. See the moon and the stars. Gaze at the beauty of earth's greening. Now, think" (Hildegaard von Bingen)
De 2 referencer udmærker sig ved begge at lægge op til en væsentlig dybere diskussion om arbejdet med miljø- og klimaspørgsmål, end vi sædvanligvis ser. Der lægges i yderste konsekvens op til udvikling af en ny form for bevidsthed, som netop er mere udviklet end det niveau hvorpå problemerne er blevet skabt, og som samtidig korresponderer med den mystiske tradition om forbundethed. Denne diskussion er for mig at se en forudsætning for at bevæge os fra de ret overfladiske forslag til ændringer vi ofte ser i dag, til egentlig handlen der står mål med klimaudfordringerne.

Ydre manifestationer af indre kriser

Et citat fra klimaaktivisten Al Gore kan lede overvejelserne endnu et skridt videre."The more deeply I search for the roots of our global environmental crisis, the more I am convinced that it is an outer manifestation of an inner crisis that is, for a lack of better word, spiritual"
Man kan mene meget om Al Gore, men at han har ledt efter rødder af den globale miljøkrise kan der ikke herske nogen tvivl om, og jeg mener derfor, at man bør reflektere nærmere over udsagnet. Hvad nu hvis han virkelig har fat i noget? Hvad nu hvis mange af de problemer vi dagligt kalder klimaproblemer i virkeligheden 'bare' er ydre manifestationer af indre kriser?
Hvis man går ind på denne tankegang, bliver opgaven således at komme i gang med at blive opmærksom på de indre kriser, som forudsætning for at gøre noget effektivt ved de ydre krisetegn, i form af klima- og miljøproblemer.
Men hvorfor skulle et mere oplyst og spirituelt mennesket være bedre til at håndtere klimaproblemer? Og hvordan lærer man det?
Et oplagt sted at lede efter svarene på disse spørgsmål er i den nyere spirituelle tradition. (Med folk som E. Tolle og A. Cohen mfl. samt danske Peter Bastian).
Indenfor denne tradition findes der en del bud på netop sammenhængene mellem indre og ydre kriser.
Det hævdes her at indre kriser skyldes at vi i dag i alt for høj grad identificerer os med vores 'selv', altså forstår os selv som det sind hvori der konstant kører overvejelser omkring dagligdags ting som bekymringer,

PLAKAT SIDE 18-19

Hiromi Komatsu Kræmmer som har lavet Art-money plakat nr. 12 er uddannet designer fra Magrethe-skolen i 2008 og arbejder med tøj, tekstilkunst og maleri. Hiromi har valgt teksten "Money can't buy me love" fra sangen "Can't buy me love" af Beatles. Kontakt til Hiromi på hkomat@hotmail.com.

bank of international
artmoney

brok, sammenligninger, frygt og misundelser osv. Hvilket påpeges at have udgangspunkt i oplevelsen af en fundemental adskilthed fra verden.
Traditionen hævder i forlængelse heraf, at vi kan komme til et højere bevidsthedsniveau hvis vi formår at komme om bag denne stadige strøm af egoets tanker, og i stedet blive opmærksomme på den del af os, der er grundlæggende forbundet med verden. På et sådant bevidsthedsniveau vil vi være langt mindre optaget af egoets misundelse og daglige stridigheder med frygt, bekymring og selvoptagethed.

Sans verdens skønhed
En vej at kommer ud over ego'ets selvoptagethed kan gå gennem sansningen af verden og dens skønhed. Forbindelse med Hildegaard citatet fra VtV lægges op til at det netop gøres til udgangspunktet at man starter med at mærke sin forbundethed med verden.
Når disse sansemæssige ting bliver en del af ens udgangspunkt, og de ellers så velkendte dele af den menneskelige tilværelse lægger mindre beslag på vores bevidsthed, vil der komme langt mere overskud til at være mere kreative og deltagende i verden, hvilket der netop er brug for i forbindelse med at gøre noget afgørende ved klimaproblemerne.

Naturvidenskaben som model
Alt dette med spiritualitet og mystik kan lyde fremmedartet, men det er det ikke nødvendigvis og man kan nærme sig nogle af de samme erkendelser fra en vinkel, som vil være flere velkendt; nemlig den naturvidenskablige. Et pragteksempel på dette er Tor Nørretranders Mærk Verden (1991), som på en enestående måde griber fat i nogle af de samme temaer omkring hvordan vi tænker, sanser og er i forbindelse med verden.
Det er et gennemgående tema i bogen, at vi skal komme ud over vores enorme og ensidige fokus på bevidstheden. Ved at gøre dette kan vi lære at udvikle en ny forståelse som også trækker på al den information om omgivelserne, som vi får ind gennem alle vores sanser, og som lægger ud over hvad vi bevidst kan erkende. Altså mindre det bevidste og reflekterende 'jeg' og mere af det forbundne og handlende 'mig'.
Pointerne omkring Mærk Verden stemmer således godt overens med citaterne fra VtV, om bevisthedsniveau og mystik.

Det oplyste menneske
Uanset om man foretrækker at følge den ene eller anden tradition bliver svaret på hvilket menneske der skal håndtere klimaproblemerne altså; det skal et menneske som tør give sig i kast med at nå et højere bevidsthedsniveau, og som i denne proces kan lægge mindre vægt på ego'et, og åbne mere op for den dybe erkendelse af forbundethed med verden.
Det er klart at arbejdet med de indre kriser på igen måde skal ske i stedet for det politiske, økonomiske og teknologiske arbejdet med rent faktisk at nedbringe udledningerne af drivhusgasser. Men hvis man i dette hastværk ikke giver sig tid til at kigge ind ad, vil der altid komme til at mangle noget, og man løber derfor en stor risiko for at kæmpe mere mod sig selv end mod drivhusgasserne.
Efter at støvet har lagt sig oven på COP15 tumulten, er det for mig at se afgørende at et aktivt og oplyst menneske, bevidst om sine indre kriser og deres ydre manifestationer, rejser sig og lærer at være i verden på en måde som ikke bringer den eller os selv helt ud af balance.

Referencer:
Cradle to Cradle (2002)
William McDonough og Michael Braungart, North Point Press

Mærk Verden (1991)
Tor Nørretranders, Gyldendal

Af Karen Blincoe, Direktør,
International Centre for Creativity,
Innovation and Sustainability (ICIS)

TEMA

BÆREDYGTIGHED ER EN NY DESIGNFAKTOR

Danmark er gået i klimatænketanks- og klimaaktivitetsmode. COP15 og KLIMAFORUM09 i København har forårsaget, at der skrives side op og side ned om klimaændringer. Designverdenen ligeså. Der vil blive dannet nye rammer for design, hvor miljø- og klimahensyn bliver centrale faktorer både i designpraksis og designforskning.

Når talen falder på det gode design, har kriterierne hidtil været relateret til en kombination af følgende: Funktion, æstetik, form, stil, trend. Det hed sig i sin tid: form follows function. Det gjaldt om at servicere kunden først og fremmest, dernæst brugeren. Der var, som på så mange andre områder, ingen overvejelser om direkte eller indirekte påvirkninger eller omkostninger vedrørende miljøet, klimaet eller samfundet som helhed.

Når man i disse tider skal til at tænke sig om og tænke anderledes, kan man spørge sig selv om godt design kan være noget, der skader brugeren eller naturen eller som øger CO2 udslippet? Kan godt design bestå af materialer, der ikke er fornybare eller indeholde giftige kemikalier? Kan det produceres i lande, hvor selve transporten til brugerne belaster naturen og ressourcerne, og hvor der er tvivl om etiske arbejdsforhold?

De usynlige konsekvenser

Danmark er kendt for at være et land, der producerer godt design. Heldigvis indeholder dansk design ofte en social dimension, en af bæredygtighedens tre søjler, hvor brugerens almene ve og vel er taget i betragtning.

Men de usynlige konsekvenser, der følger i kølvandet på de traditionelle designspecialer som f.eks. produktdesign, tekstildesign og fashiondesign tages sjældent alvorligt. Med usynlige konsekvenser menes materialers påvirkning af vort helbred f.eks. brug af skadelige kemikalier. Andre usynlige konsekvenser er indeholdt i produktions- og transportomkostninger af råstoffer og varer. Denne belastning af naturen, brug af råstoffer, udledning af CO2 samt mængden af spild og affald, der hverken er biologisk nedbrydeligt eller kan genanvendes, tælles ikke med.

Der har i designbranchen været stor modstand mod at se på mange af disse aspekter, især de miljømæs-

Aeron stolen, designet af Herman Miller, er et eksempel på Vugge til Vugge design, hvor stolen er produceret på en sådan måde, at den kan skilles ad fuldstændigt og alle dele kan genbruges

sige, selvom bæredygtighed har været på tale længe. Der har været en følelse af, at kreativiteten fik mundkurv på, og design blev dogmatisk.

Hvem har ansvaret?

Til designernes forsvar kan man sige, at de ikke har været tvunget til at forholde sig til konsekvenserne af deres kreative udfoldelse. Hverken kunderne, brugerne eller virksomhederne har afkrævet designerne et ansvar for andet, end at de skulle opfylde deres krav, behov og ønsker. Designerne har derfor med god samvittighed kunnet skjule hovedet i sandet og sige, det kommer ikke mig ved, kunden bestemmer.

Med de seneste års videnskabelige bevisførelse for menneskeskabte klimaændringer, samt en forståelse for at olien ikke varer ved, er det gået op for politikerne og erhvervslivet verden over, at vi er i en uholdbar situation på mange fronter, og at der skal gøres noget.

Nye kriterier for godt design

Hvis man skulle destillere disse overvejelser i den nye store interesse for bæredygtighed og skabe en definition af hvad 'godt design' i fremtiden vil betyde, kunne man vælge følgende kriterier:

Design skal være brugerbevidst: Brugeren skal i centrum. Design skal udvikles i tværfaglige, mulitidisciplinære arbejdsgrupper eller teams. Co-creation, det nye buzzword, skal være det centrale i designprocessen.

Design skal være miljøbevidst: Ingen brug af giftige materialer, overfladebehandlinger eller processer. Materialerne skal kunne genanvendes. Ingen spild. Waste=food. Brug af alternative energikilder i produktionen, samt i brugen og vedligeholdelse af designet.

Design skal være klimabevidst: Design skal være CO2 neutralt og skal udvikles på baggrund af fornybare ressourcebaser.

Design skal være etisk korrekt: Man skal være opmærksom på arbejdsforholdene i de fabrikker, hvor designet produceres, og hvor materialerne kommer fra. Derudover skal man overveje eller være bevidst om hvilket politisk budskab eller signal designet sender.

Bæredygtighed som et nyt konkurrenceparameter

De fleste bæredygtighedskriterier er gengangere fra mange af de processer, metoder og værktøjer, som er blevet udviklet af en lille fokuseret skare miljøbevidste designere i løbet af de sidste ca. 20-30 år. Det er positivt at se, hvorledes deres arbejde nu kan anvendes af designerne i en bredere sammenhæng.

Der synes at være politisk og samfundsmæssig vilje til at bruge design og teknologi til at imødekomme og løse klimaproblemerne. Dette giver designprofessionen en ny mulighed for dels at skabe rammerne for

Sahara Forest Projektet er et af de seneste eksempler på at bruge naturens processer til at genskabe oaseområder i ørkenen. Ved hjælp af solceller og saltvandsdrivhusteknologien kan dette system skabe energi, vand og føde i ørkenområderne. Dette system er designet af arkitekterne Michael Pawlyn og Bill Watts.

bæredygtigt design og dels at bruge designprocessen sammen med nye metoder, materialer og teknologier til løsningen af miljø- og klimaproblemer.

Nye værktøjer/processer
Nogle af de mest kendte værktøjer, processer eller konceptudviklingsmetoder i denne sammenhæng er beskrevet nedenfor.

Cradle-to-Cradle eller Vugge-til-Vugge
Vugge-til-Vugge konceptet er en ny måde at tænke design på, hvor det ikke længere handler om at forbruge så mange materialer som muligt, men at finde nøglen til et fuldstændigt kredsløb, som inspiration til en højere kvalitet i produktionen. Dette kan lade sig gøre, hvis 3 fundamentale designprincipper opretholdes, hvor affald sættes lig med råstoffer, hvor alternative energikilder, især solenergi anvendes, og hvor begrebet om mangfoldighed er essentiel.
Vugge-til-Vugge konceptet er udviklet af en amerikansk arkitekt William Mcdonough og en tysk kemiker, Michael Braungart, som i de sidste tyve år har arbejdet med udvikling samt afprøvning og implementering af konceptet. De mest markante eksempler på virksomheder, som har brugt Vugge-til-Vugge konceptet er Ford fabrikkerne i USA, Nike, Phillips samt møbelfabrikanten Herman Miller. (www.vuggetilvugge.dk)

Biomimicry
Et lignende koncept, Biomimicry, er blevet mere og mere udbredt i England. Dette handler ligeledes om at efterligne naturens systemer, hvor alt genanvendes. Der er ingen spild. Selve naturens systemer, processer og kredsløb studeres og bruges i udvikling af løsninger på klimaproblemer.
Ingeniørvirksomheden, Arup i London arbejder med biomimicry bl.a. i Kina, hvor virksomheden er i færd med at udvikle bæredygtige byområder.
Andre eksempler på brugen af biomimicry er f.eks. Eden Projektet Cornwall, UK, der nu kaldes verdens 8. vidunder. Et andet projekt, The Sahara Forest Project, er et eksempel på en metode, der er baseret på naturens principper til anvendelse og opdyrkning af ørkenområder.
www.biomimicryinstitute.org
www.exploration-architecture.com
www.edenproject.com

LCA
Mere traditionelle og teknologibaserede metoder til bæredygtig produktion er livscyklusanalyse metoderne og modellerne, der undersøger og evaluerer et produkts livscyklus fra råstofudvinding gennem produktionsprocessen til salg, forbrug og endelig affaldsdeponering eller genbrug. LCA metoder har været brugt i mange år, og har været det mest anvendelige værktøj for de designere, arkitekter og ingeniører, der har været mest interesseret i bæredygtig design og produktion.
www.lca-center.dk

Ægte innovation
Der er mange andre koncepter og ideer, udviklet over en årrække, som designerne kan anvende til fremtidens bæredygtige design. Jeg kan anbefale bogen 'Design is The Problem', skrevet af Nathan Shedroff. I den findes opsummeret en række koncepter, metoder og processer, som kan anvendes, afprøves eller udvikles til den enkelte virksomheds behov eller ønske.
Flere og flere designere arbejder med bæredygtighed, især de unge nyuddannede designere, som ser både nødvendigheden og mulighederne i dette. De har ikke den samme bagage, som de fleste ældre designere, der ser bæredygtighed som et græsrodskoncept. Den næste generations designere ser udfordringerne som en mulighed for at udvikle fremtidige konkurrenceparametre og er bevidste om, at erhvervslivet vil være på udkig efter dem.
Vi er ved at nå 'the tipping point' og det gået op for de fleste, at vi har en udfordrende opgave foran os, løsningen af hvilken ikke er ligegyldig, men livsvigtig. Her er der brug for ægte innovation med nye præmisser, ny kontekst og med nye spilleregler. Det innovative design bliver det bæredygtige design. Det succesfulde design bliver det, der ikke skader brugeren, omgivelserne eller jorden, og som ikke tager uden at give ligeså meget igen.
Det interessante og positive ved denne situation er, at teknologien, processerne, materialerne og metoderne til at arbejde med bæredygtighed allerede findes.
Det eneste der mangler, er viljen. For en miljøbevidst designer og uddanner som jeg, bliver denne udvikling en længe ventet opfyldelse af et ønske, baseret på mange års arbejde med bæredygtighed. Jeg ønsker ikke at tro på det mange forskere mener, at løbet er kørt, at udviklingen er vendt for sent. Vi kan godt vende på en tallerken, hvis vi virkelig vil det. Og det er vi nødt til.

Af Linda Knauer, NOAH-aktivist
Foto: Billeder taget fra Flickr

TEMA

MAKE OFFSETTING HISTORY

Der er nu meget kort tid til, at FN's klimatopmøde - COP15 - begynder i København den 7. december. Også indenfor NOAHs sekretariat tikker uret til årets vigtigste klimaevent. Klimarretfærdighed - Climate justice - er overskriften for Friends of the Earths kampagner frem til COP15. I øjeblikket regner vi med, at omkring 2000 FoE aktivister kommer til København i weekenden den 11.-13. december. Aktionsgruppen er i øjeblikket i gang med at udvikle og realisere en idé, der belyser klimaretfærdighed fra en international vinkel, men også inkluderer et dansk perspektiv. NOAH har netop haft besøg af aktionens internationale styregruppe, hvor der blev godkendt det endelige aktionskoncept.

12. december-eventen

Den 12. december vil hundredvis af aktivister fra hele verden være på gaderne i København for at erklære deres krav om Climate Justice – Klimaretfærdighed. Vi vil samles under et Friends of the Earth International-banner for at kræve et stop for utilstrækkelige løsninger. Vores mål er carbon offsetting. Vi vil demonstrere imod offsetting som et af eksemplerne på Climate Injustice - klimauretfærdighed for at sende et klart signal til forhandlere, medier, vores ligesindede i klimakampen samt den danske befolkning.

Klimaaktivister, bl.a. fra det internationale netværk, vil samles om morgenen d. 12. december, hvor de vil blive mødt af en større ceremoni. Her vil de få en grundlæggende forklaring af, hvad der er det problematiske ved offsetting og hvad skala ske under aktionen. De fremmødte vil desuden lære slogans og slagsange og vil få udleveret blå ponchoer. Der vil også være et stort banner med vores nøglebudskab: Demand Climate Justice – No to Offsetting. Klimaretfærdighed nu – nej til offsetting. Derudover har vi omkring 50 oppustelige kloder, der vil blive kastet rundt i mængden under demonstrationen.

Aktivister og skuespillere forklædt som let genkendelige forretningsmænd i flerfarvede jakker vil blande sig med tilskuerne og vil forsøge af købe og sælge offsetting kreditter.

Oversvømmelsen
På et tidspunkt vil der blive givet tegn til, at alle aktivister i ført blå poncho skal starte 'oversvømmelsen': de vil rende ud i gaderne, larme, synge, flage med store bannere.

Aktionen
Der vil blive etableret en scene med et 'Globalt Offsetting Center' med bl.a. et transmitterende handelssted. Scenen vil blive placeret på en platform og vil forestille et handelscentrum på børsen med et medfølgende skilte hvor der står: WORLD OFF SETTING CENTRE.
Når aktivister strømmer ind på pladsen iført deres blå ponchoer vil de omkredse scenen. Sideløbende med dette vil de ovennævnte ' forretningsmænd' indfange globerne og kaste dem på scenen. Andre vil blandes med mængden og der vil være en udveksling mellem 'forretningsmænd' og 'bølger' indtil samtlige aktivister har omringet scenen. Når bølgen har nået det 'Globale Offsetting Center' vil nogle af deltagerne oversvømme scenen. World Offsetting-banneret vil blive revet ned og deltagerne vil smide deres ponchoer over 'handelsfolkene'.
Klimaks for aktionen bliver, når det nye banner med 'Klimaretfærdighed – nej til offsetting' bliver hejst på scenen og erstatter Offsetting-banneret. Globerne vil herefter blive givet tilbage til mængden – folket tilbageerobrer kloden fra forretningsmændene. Til sidst vil handelsscenen blive skilt ad.

Kom og mød os!
Vi er et fantastisk team, der arbejder hver dag for at gøre NOAHs og

FoEs bidrag under klimatopmødet til en stor succes. Der er allerede mange NOAH-aktivister involveret i forberedelserne, men vi har masser af plads og lyst til at involvere endnu flere friske frivillige, der kan supplere vores team. Kom og vær med, vi har brug for alle og enhver!

Miljøsk-redaktionen har spurgt forfatteren til artiklen, om hun ser en risiko for faldende interesse for miljøsagen efter COP15. Og hvis det er tilfældet, hvordan skal vi så sikre at det ikke sker, så fokus på miljøforbedringer fastholdes også efter COP15?
Linda: "Jeg synes det er meget vigtigt, at politikerne under COP-15 sætter et klar signal at klimapolitik ikke kun er på dagsordenen i løbet af de to uger i december. Hvis politikerne er ambitiøse nok til at nå en klimaaftale med konkrete og radikale aftaler for fremtiden, så kan de vise offentligheden, at klimaproblematikken er et vigtigt aspekt på dagsordenen. Kun hvis klimatopmødet ender med en række konkrete krav til regeringerne og samfundet i alle lande, kan man få folk til at forstå vigtigheden af emnet - kun på den måde kan man skabe bevidsthed og ansvarlighed. Tager politikerne ikke klimadialogen under COP-15 seriøst, vil interessen i samfundet dale meget hurtig igen."

Af Dan Boding-Jensen
Foto: Ole Emmik Sørensen

CSR I KLIMAETS TEGN

En stor del af danske virksomheder profilerer sig i disse måneder mere eller mindre rimeligt som Klimabevidste – Selv meget små forbedringer og tiltag slås stort op og ikke helt uden risiko. Miljø- og klimatiltag bør nemlig være del af en gennemtænkt virksomhedsstrategi for at undgå at "grøn profilering" bliver til "grønvaskning" og dermed giver negativ presse.

Der er i dag meget stor fokus på drivhuseffekt og CO2 udledning i befolkningen, hvilket har medført at en lang række virksomheder i dag arbejder for at nedbringe deres udledning af CO2.

Grøn forretningsstrategi eller imagepleje?

De fleste erkender i dag vigtigheden af at skære ned på brugen af de fossile brændstoffer, minimere strømforbruget og tænke mere bæredygtigt. Tiltag som virksomheder over hele verden tager til sig – enten pga. virksomhedens "Corporate Social Responsability" (CSR) politik, eller som en del af en markedsføringsstrategi. Bevæggrunden for klimatiltagene kan være meget forskellige, men som artiklen vil forsøge at vise, så er det vigtigt, at klimatiltagene er reelle og gennemtænkte således at profileringen af klimaindsatsen ikke kan defineres som grønvaskning med tilhørende risiko for negative tilbagemeldinger fra såvel presse som kunder.

En virksomhed som ønsker at opnå reelle miljøforbedringer med virksomhedens klimastrategi bør tage udgangspunkt i en kortlægning af alle aspekter af organisationens klimabelastning. Sådanne kortlægninger kan være meget omfattende afhængige af virksomhedens størrelse og egne CSR krav, og udføres i de fleste tilfælde af klimakonsulenter.

Visse klimastrategier kan efter gennemlæsning nærmest fremstå som de rene "miljø-kampskrifter" som fuldt udfoldet vil ændre virksomhederne markant. Den konkrete udmøntning efterlader derimod et noget andet indtryk. Det er dog retfærdigvis nødvendigt at understrege at meget ambitiøse målsætninger kan tage mange år at implementere og at mange kun lige er begyndt.

Når miljøgevinsten udebliver

Når en virksomhed – bevidst eller ubevidst – gør sig grønnere end den rent faktisk er, så kan en klimakampagne give bagslag og ændre virksomhedens image fra grønt til "grønvasket". DSB blev allerede sidste år beskyldt for grønvaskning og senest er bl.a. Statoil og Cimber Airs grønne profileringer ved at blive undersøgt af forbrugerombudsmanden.

DSBs S-togs drift er siden 2008 blevet profileret som CO2 neutral. Kampagnen er baseret på, at DSB har indgået en aftale med DONG om at købe grøn strøm og derved kun vil modtage strøm fra vedvarende energikilder. DONGs produkt blev fra starten stærkt kritiseret af diverse miljøorganisationer, da aftalen ikke sikrer mere vedvarende energi i Danmark, men blot kanaliserer den vedvarende energi væk fra den almene forbruger og over til DSB. Danmarks CO2 udledning er med andre ord den samme om DSB køber den grønne strøm eller ej, og klimaeffekten udebliver derfor. Det gør ikke sagen bedre at DONGs grønne strøm er dyrere end almindelig strøm og at de knap 20 mio kr som satsningen på det tomme klimaløfte koster årligt, i sidste ende bliver betalt af DSBs brugere.

DSBs grønvaskning af S-togs driften er på trods af meget kritik dog ikke blevet anmeldt til forbrugerombudsmanden for vildledende markedsføring på samme måde som Statoils reklame for Bio95 benzin og Cimber Airs grønne profilering af deres indenrigs propelfly. Om det skyldes at S-tog stadig er den mest CO2 neutrale måde at rejse på selvom strømmen ikke er grøn vides ikke, men når benzin der indeholder 5 % ethanol eller en propelflyver markedsføres som grønt, så er det en tydelig grønvaskning hvor man ifølge kritikerne kommer for langt væk fra virkeligheden.

Verdens første CO2 neutrale forlystelsespark?

Tivoli er en anden stor dansk virksomhed som for nylig er gået aktivt ind i en 3 benet klimastrategi hvor visionen 1/ er at nedsætte elforbruget med 10 % inden 2012, 2/ sikre at Tivolis energiforbrug dækkes af CO2 neutrale produktionsanlæg og 3/ øge bevidstheden om klimaindsatser i resten af Danmark.

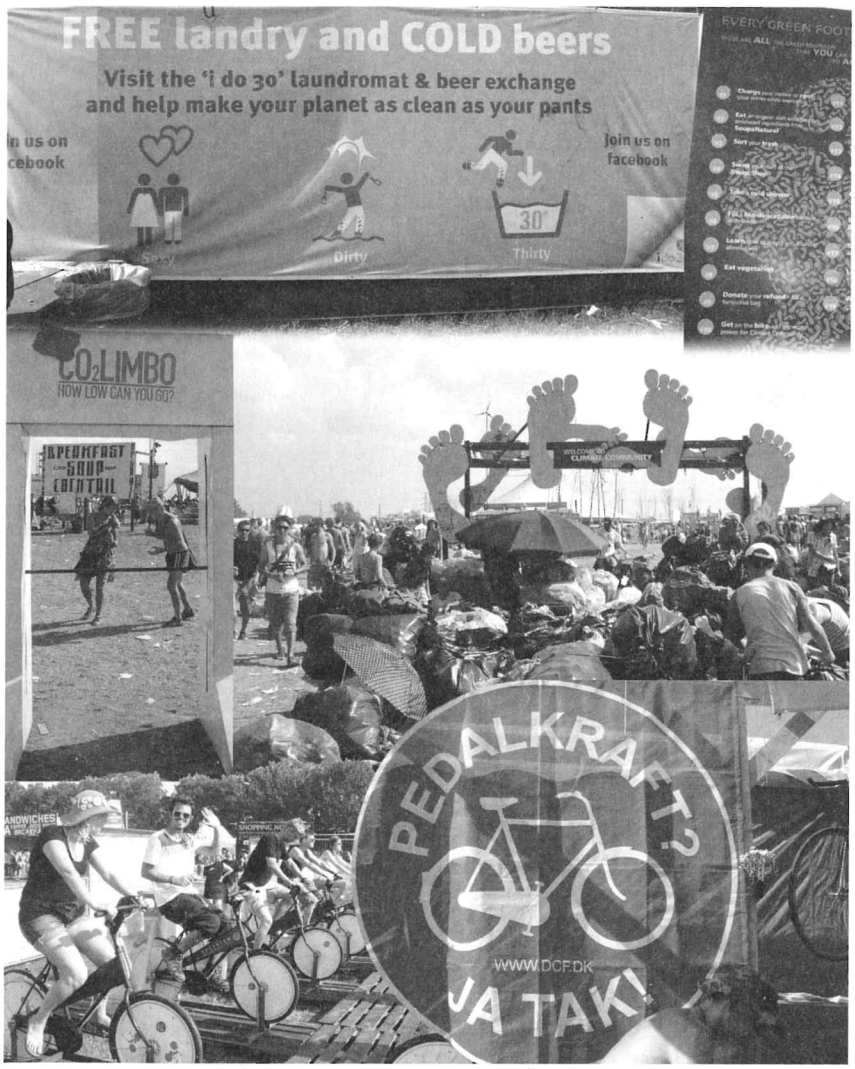
Som beskrevet før nedbringer den grønne strøm ikke CO2 udslippet i Danmark og er derfor penge direkte til DONGs aktionærer. Men ved både at stille reduktionskrav på strømforbrug og samtidig øge klimabevidstheden hos de 4 mio. årlige besøgende viser Tivoli at de er bevidste om deres klimapåvirkninger og at de vil medvirke til at gøre noget ved det. Spørgsmålet er bare om det er ambitiøst nok for en forlystelsespark der bruger knap10 GWh årligt?

Når man kigger på de aktuelle tiltag så har Tivoli f.eks. kun udskiftet 3700 af de 115.000 glødepærer med dioder, hvilket efterlader over 110.000 glødepærer hvor halvdelen er på 15 W og den anden halvdel på 5 W. Tivoli skriver på deres hjemmeside at disse pærer reelt ikke bruge mere strøm sparepærer, men da en diode kun bruger 1,6 W kan man hurtigt beregne sig frem til at der alene her, vil være i stand til at spare ca. 1 GWh(ved 6 mdr/år & 6 timer/døgn) og derved nedsætte deres totale elforbrug med 10%.

Tivoli har altså en klimastrategi, men når målet ikke er videre ambitiøst og når haven profilerer sig som verdens første forlystelsespark på vindenergi, så kan de risikere at de positive tiltag vendes og stemples som grønvask.

Kløft mellem handling og tale

Den statsejede energigigant DONG oplever meget hård kritik af sin miljø- og klimakommunikation. Dels kritik af miljøpotentialerne i de enkelte tiltag og dels kritik af at miljø- og klima tages ind som argument for investeringsstrategier, som ifølge kritikerne, alene/primært er motiveret af en fossil forretningsstrategi. 1. Er arbejdet med at etablere nye kulkraftværker i udlandet godt eller skidt for miljøet. Dong siger at det er godt da de nye kulkraftværker erstatter ældre mindre effektive værker. Kritikere som f.eks. Preben Maegaard (Miljøsk nr. 52) mener ikke at de gamle kraftværker er en relevant målestok og ser alene investeringer i vedvarende energi som relevante muligheder, især når investeringerne motiveres med miljøhensyn.

2. Er arbejdet med at udvikle teknologier til opsamling og lagring af CO2 motiveret af at finde miljøteknologier til en forventet nødvendig overgangsfase med fortsat kulforbrug i den globale energiforsyning eller et teknisk fiks som skal legitimere og fremme fortsat brug af kul. Henrik Lund fra Aalborg Universitet ser indsatsen som alt andet end miljø- og klimavenlig.
3. Er samarbejdet med Better place om etablering af et landsdækkende net af ladestationer til kommende elbilers batterier udtryk for grønne visioner eller et forsøg på at sikre en fremtidig aftager af store mængder kulstrøm, samt et forsøg på at skabe et monopol på området som kan fungere som cash cow. Ole Vestergaard fra Natur-Energi A/S mener at risikoen for kulstrøm til elbilerne og monopol på ladestationerne kan ende med at skade miljøet.
4. Dong har kort før deadline for denne artikel besluttet at droppe flere investeringer i etablering af nye udenlandske kulkraftværker. Det begrunder administrerende direktør Anders Eldrup med et mål om at have en grønnere profil i selskabet. Meget tyder dog på at investeringerne kan være droppet på grund af et væsentligt dårligere samlet økonomisk grundlag, samt problemer med massive lokale protester.

Miljøkommunikation til tælling

Ovenstående 4 eksempler fra Dong skal tjene til demonstration af at en virksomhed kan tabe meget troværdighed, når den via store såvel som små enkeltsager oversælger miljøbudskabet – hvor miljøbudskabet enten slet ikke hører hjemme eller hvor det anvendes for aggressivt.
Sydbank har ligeledes fået en del opmærksomhed for deres markedsføring af deres klima- og miljøinvesteringsforening, hvor investorer indtil videre har lagt 130 mio. Markedsføringen er blevet ændret efter at en undersøgelse gennemført af organisationen Danwatch viste at pengene stik imod markedsføringen bl.a. investeres i virksomheder med forretningsområderne kulkraft, minedrift og atom-kraft. Claus Jørgensen fra Forbrugerrådet kalder det klokkeklar vildledning og opfordrer til at Sydbank anmeldes til Ombudsmanden.

Klimatiltag der virker – og lidt til

Når man som virksomhed har sikret det lavest mulige klimaaftryk og stadig mener at man vil gøre noget, så kan Roskilde Festivalens tilgang være til stor inspiration, da de i deres klimastrategi ud over tiltag på selve festivalen har valgt at sætte fokus på publikums vaner. Roskilde festivalen har i mange år arbejdet på deres klimaaftryk og er i dag med sparepærer overalt, dioder som scenelys og solceller til opvarmning af badevandet nået til det stadie, hvor de med udbytte i forhold til indsats for øje kan have svært ved at reducere deres strømforbrug yderligere. Derfor har Roskilde festivalen baseret en betydelig andel af sin klimaindsats på at påvirke festivalens gæsters adfærd før og efter selve festivalen. Det er gjort i erkendelse af at påvirkning af f.eks. gæsternes transport til og fra udgør et langt større forbedringspotentiale end at bruge de samme ressourcer på at reducere festivalens eget energiforbrug yderligere f.eks. ved scenerne. Det er et godt eksempel på, at hvis målet er størst mulig miljøgevinst pr. investeret ressource så skal indsatsen måske også lægges udenfor virksomhedens egen matrikel.

Fokus på eget klimaaftryk

Ifølge Roskilde festivalens miljø- og klima koordinator Thomas Niebuhr arbejder Roskilde festivalen for at skabe en helhedsoplevelse hvor publikum udover at se klimatiltagene fungere, også får sat tal og perspektiv på deres egne klimaaftryk. I 2009 betød det reelt at publikum allerede før festivalens start på www.roskilde-festival.dk bl.a. blev oplyst om konsekvenserne af den globale opvarmning samt mulighederne

for egne tiltag. I kampagnen blev man bl.a. opfordret til at tage tog eller cykel til festivalen ligesom det fremgik at hvis alle slukkede deres standby strøm mens de var på festival, ville gæsterne samlet spare mere strøm end hele festivalen brugte. Et andet tiltag var at tilbyde særligt attraktive pladser til gæster som ville påtage sig at overholde mindst 3 klimaløfter. Listen over mulige klimaløfter var lang, og kunne man dokumentere at man opfyldte 3, så kunne man få adgang til en mere attraktiv del af campingarealet – det såkaldte "Climate community".

Under selve festivalen var der i klimaområdet gennemgående fokus på klima igennem et væld af klima-aktiviteter hvor man kunne opleve de nyeste teknologier, indgå i diskussioner, høre de nyeste facts og deltage i humoristisk og sjove aktiviteter omkring klima.

Roskilde festivalens egne spørgeundersøgelser med over 1000 deltagende gæster viser at 42 % vil agere mere klimavenligt i hverdagen end de gjorde før festivalen, hvilket ifølge Thomas Niebuhr må betegnes som en succes. I 2010 fortsætter Roskilde festivalens klimakampagne hvor publikum engageres, hvor renere teknologier promoveres og hvor mulige klimatiltag smeltes sammen med festivalens kunstneriske udtryk.

Ikke alle virksomheder laver festival men alle virksomheder kan med afsæt i en klima- og miljøstrategi gå i gang med at forbedre virksomhedens samlede aftryk på kloden og det gælder i hele produktionskæden.

Artikler i samme serie om Roskilde Festivals miljøindsats:

1. Valg af klimastrategi - erfaringer fra Roskilde festival, i Miljøsk - november 2007
2. Festival vil inspirere til bedre miljø, i Børsen - juli 2007
3. Musikere indtager den politiske scene, i Børsen - juli 2006
4. Ny trend: CO2-neutrale virksomheder, i Information - juli 2006
5. Roskilde Festivalen sender skraldet i kredsløb, i Ren viden - september 2005
6. Roskilde - Mellem McD og Økotopia, i Miljøsk - september 2005
7. Miljøfestivaler – Mellem Mcdonalds og Økotopia, i Global Økologi - august 2005
8. Grønne festivaller glemmer miljøet, i Global Økologi - oktober 2004
9. Festivaller ser stort på miljøet, i Kristeligt dagblad - 24. juli 2004

Roskilde Festivals Green footsteps fra 2009:

On Tour
Mød op til en udfordrende klima-turné og tag endnu et Green Footstep.

Op på cyklen!
Tag din cykel, hop op på den og kør af sted til Roskilde Festival. Sæt dermed endnu et grønt fodspor på din vej mod en reservation i Climate Community.

Spar din del af Roskilde Festivals elforbrug
Tag endnu et Green Footstep ved at gennemgå dit elforbrug på elsparefonden.dk.

Støt genbrug og slå et grønt slag for klimaet
Ved at sortere dit affald kan du opnå endnu et Green Footstep.

Grøn mad i maven
Invitér dine venner på grøn middag, og spar klimaet for CO2.

Hold en grøn før-Roskilde-fest
Et Green Footstep er at holde en klimavenlig fest inden festivalen.

Etablér en Green Camp
Hverdagen er fuld af steder, hvor man kan mindske sit CO2 udslip ved at agere anderledes. Det samme gælder, når man er på festival.

Støt vindmøller i Malawi når du køber billet
Når du køber din Roskilde-billet, kan du vælge at lægge 175 kroner oven i billetprisen, som vil gå ubeskåret til et humanitært projekt i Malawi

Brug offentlig transport til Roskilde
Et Green Footstep er at lade bilen blive hjemme og benytte bus eller tog til festivalen.

Anmeldt af Anders Knudsen

OVERLEVELSE

En lille fortælling. En lille guide.

Af Jørgen Steen Nielsen

Selvom En lille fortælling om overlevelse – En lille guide til overlevelse udkom i 2008, er den mere aktuel end nogensinde før med reference til det forestående klimatopmøde i København. Jørgen Steen Nielsen, til dagligt journalist på Dagbladet Information, har skrevet denne vigtige og virkelig interessante bog om klimaforandringerne, deres konsekvenser og hvorledes vi alle er nødt til at forholde os til en omstilling af vores forbrugskultur og levevis.

Overlevelse henvender sig således til enhver, der har en interesse i at være med til at sikre en fremtid, som vores efterkommere kan leve i. Bogen er todelt, og således inddelt i to sektioner og indgange til klimaudfordringen. Den ene del, Fra klimatrussel til grøn revolution, giver et systematisk indblik i klimaproblematikken – fra det personlige økologiske fodspor over naturmæssige konsekvenser til de storpolitiske udfordringer. Den anden del, Fra sort samvittighed til grøn livsstil, er en slags forbrugerguide til, hvordan man kan leve klimavenligt og tage hensyn til denne store udfordring i sin dagligdag.

Førstnævnte del er efter min mening den langt mest interessante. Især kapitlerne om det økologiske råderum samt Den grønne revolution – hvor virksomheder og deres rolle i klimakampen beskrives – kan fremhæves. Ikke blot afdækkes emnerne på glimrende vis og i

et let tilgængeligt sprog; der ligger mange sider research bag det skrevne. Blot antallet af kildehenvisninger, mellem 30 og 50 til hvert af de 8 kapitler i bogens ene del, viser, at denne bog er andet og mere end blot endnu en fortælling om at redde verden. Det er en gennemarbejdet og seriøs tilgang til et vigtigt emne. Som samtidig er endt i et produkt, der favner bredt i sin målgruppe. Såvel klimaaktivisten som virksomheden med interesse i grøn markedsføring kan få glæde af hele eller dele af denne bog.

Bogens anden del, Fra sort samvittighed til grøn livsstil, er et mere jordnært bud på, hvordan den enkelte kan gøre en forskel i hans/hendes hverdag. Alt fra forbrug, sparepærer, flyrejser m.v. bliver taget op, og kan på sin vis virke en anelse elementær – som de talrige forbrugerguides, man bliver overdynget med i hverdagen. På den anden side, som forfatteren også påpeger, er alle disse guides og deres kilde til dårlig samvittighed måske ikke vejen frem, hvis man vil tale til og engagere den enkelte forbruger. Det handler om mere end blot at ændre små forbrugsgoder – der skal en markant ændring af livsmønstre og vaner til, førend det batter. Og denne del af bogen gør et godt forsøg på dette: gennem en simpel og positiv fortælling om de små skridt i den rigtige retning, der ender i en 'international bærebølge' af vilje og optimisme.

Alt i alt en god og højaktuel bog om en af menneskehedens vel nok største udfordringer.

Og dermed afslutningsvist et velmenende råd til læseren: pløj dig gennem denne spændende og evigt aktuelle udgivelse på denne side af klimatopmødet, og du vil være godt klædt på til at forstå såvel baggrund for klimaforandringerne som det politiske spil.

Udgiver: People´s Press
ISBN: 9788770552660
Udgivelsesår: 2008
Antal sider: 366
Format: 158x230

Anmeldt af Kurt Lesser,
Noah/trafik og EMF gruppe

DE TRÅDLØSE SAMFUND - MYTER OG FAKTA

Forfatter : Cand.Psych. Aut. Bente-Ingrid Bruun
Forlag : Books on Demand Gmbh, København
ISBN 978-87-7691-443-1
332 sider, pris Kr. 298 i boghandlen.

Trådløs Forurening

Danmark er et lille land med et tæt netværk af master, på vores tage og fritstående, med forskellige opgaver, men som alle udsender radio frekvens der har sin effekt på vores helt eget elektriske system, som for nogle mennesker er øjeblikkeligt mærkbart og skadeligt, for andre kun med mulige senere konsekvenser.

Befolkningen synes ganske frygtløst overfor dette, og det skyldes nok at man kun modtager reklamer og positive meldinger fra industrien gennem vores myndigheder og medier. Uvidende, og derfor uanfægtet gør man sig trådløs i hjemmet og bliver det på arbejdspladsen, uden at der egentlig er behov for afskaffelse af ledninger, hvorved ikke bare ens ikke bare en selv og de nærmeste bliver udsat, men hele det omgivende naboskab.

Mens der nu findes en lov-regulering af tobaksrøg, som dog altid har kunnet begrænses til et bestemt rum, er der ingen tilsvarende tilstrækkelig beskyttende lovgivning mod det trådløse, som aldeles ikke holder sig pænt på plads hos den bruger som selv vælger at tage risikoen. Desuden ser vi efterhånden det offentlige rum fyldt med trådløs forurening, i parker, på pladser, i biblioteker og i tog. Med hospitaler og fly næst på listen.

Det er en hån mod vores borgerrettigheder, fordi den trådløse påvirkning udelukker en gruppe i befolkningen som ikke tåler det. I Frankrig er mobilvæsenets skadeeffekter derimod forsidestof i aviserne og et emne for offentlig debat, og fagforeninger og domstole har endda bevirket nedtagelse af sendemaste hvor folk mærkede gener hjemme eller på arbejdspladsen.

Forsigtighedsprincippet kommer i højsædet i Frankrig. Som om denne nationale forskel ikke er nok, så findes der forskellige sikkerheds niveauer fra land til land. "Hvorfor skal voksne EU parlamentarikere beskyttes bedre end børn i Danmark?" spørger Bente Ingrid Bruun på side 175 af sin nyudgivne bog, Det Trådløse Samfund.

Og det er et godt spørgsmål, en blandt mange spørgsmål læseren møder - og hvad der må være kernen i bogen: spørgsmålet til myndighederne, at vi overhovedet, barn eller voksen, skal have beskyttelse. Det kan måske undre danske borgere at høre, at man fra myndighedernes side ikke på dette område viser hensyn og værn, hvor vi dog har flere styrelser som har til sin pligt at beskytte borgerne.

Sundhedsstyrelsen er den øverste ansvarlige, men har kun strakt sig så langt som at fortælle at børn helst ikke skal bruge sin mobil for længe ad gangen, og ellers med skråsikkerhed støtter sig til industri-venlige (og industri betalte) undersøgelser, først og fremmest en statistisk fra Kræftens Bekæmpelse, ved Christoffer Johansen, som fritaler mobiltelefoni for at kunne være skyld i cancer, selv om, som bekendt, en tumor kan tage flere decennier for at vise sig og den udbredte mobilbrug og den konstant forøgede styrke og mastetæthed kun er fra det sidste årti. Vi har haft lignende tilfælde af myndigheders skødesløshed, eller, skulle man heller sige, kriminel undladelsesadfærd, f.eks. ved asbest – hvor det var kendt siden 1920erne som en forår-

sager af cancer, og hvor vi endnu får støvet i luften fra bilernes bremsebelægningerne. Heldigvis har nogle få stemmer i Danmark dog rejst sig mod mobilvæsenet, heriblandt bekymrede forældre i kamp mod en specifik mast, den nu pensionerede forsker Sianette Kwee, og Bente Ingrid Bruun.

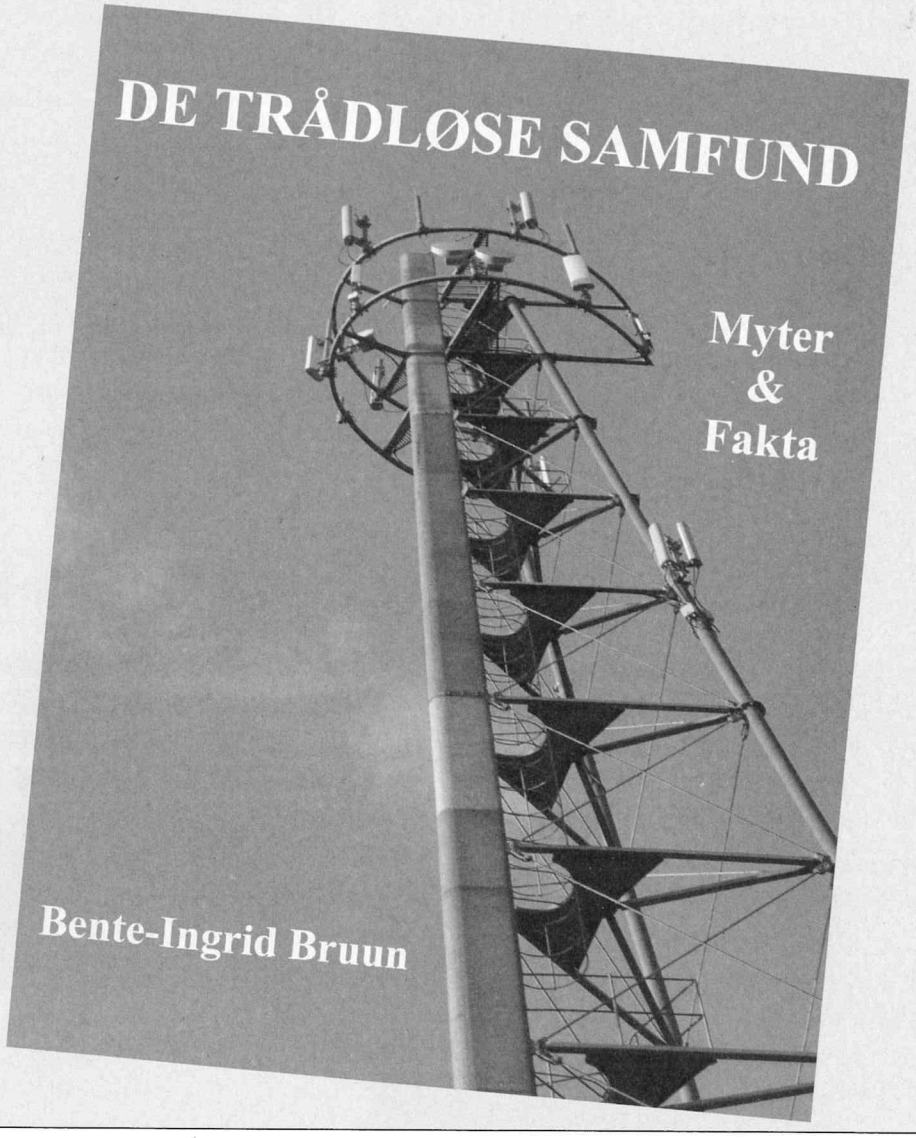
Bekymrede borgere har hidtil kunne orientere sig ved at søge sites på nettet, men vi har manglet et skriftlig værk med autoritet, omfang og troværdighed, som på en overskuelig måde giver de nødvendige oplysninger. Det er et sådant værk som Bente Ingrid Bruun nu har præsteret.

Kapitel overskrifterne er i sig selv indbydende. Den første, "Vilkår i de trådløse samfund" – så følger et kapitel hvori tekniske fakta er samlet, derpå kapitler om effekterne, om protester og retssager, om sundhedsmyndighederne, om miljøforurening og ansvar, og til sidst om mulighederne for beskyttelse og forebyggelse.

Forordet er skrevet af Olle Johansson fra det ansete Karolinska Institutet ved Stockholm, og det er en garanti for bogens kvalitet. Olle Johansson har i årtier forsket i emnet, er en international anerkendt ekspert der ofte udtaler sig ved konferencer og i medierne.

Bogens saglige faglighed støttes ved referencer, en liste over websites (dog ingen over bøger), og til hjælp er lister over fagord og forkortelser, et index, samt nyttige tabeller med frekvensspektrum, trådløse eksponeringer siden 1950, og om de mulige bivirkninger ved forskellige eksponeringsstyrker.

I bogen får læseren gavn af Bente Ingrid Bruun's viden og erfaring, men også meget mere – takket være hendes engagement der præger det hele, som bringer liv i en tekst som ellers kunne være lidt for teknisk tørt. Uden at skulle bevæge mig ind i ret betydningsløse faglige detaljer, kan jeg nævne småtterier. Således en manglende bibliografi, en liste over bøger ikke bare sites. Vi også nogle med allergi overfor skærme. Og så det lidt morsomme, at ved indexet skal man være på fornavn med de optrædende personer. Bogen bør stå som opslagsværk med sin blivende værdi, men bogen har ikke stift bind, og den er ikke er syet. Om den holder til genlæsning, udlån og fotokopiering? det ser man med tiden, lim kvalitet afsløres ikke straks.

ARRANGEMENTER UNDER COP 15

I perioden 7. -18. december 2009 skal Danmark være vært for FN's femtende klimakonference COP15. Selve konferencen vil finde sted i Bella Center og er man ikke allerede nu inviteret, så skal man nok ikke gøre sig store forhåbninger om at sidde med ved bordet, når verdens ledere prøver at lægge en plan for, hvordan vi skal forholde os til en verden, der trues af klimaforandringer.
Til dig, der ikke er inviteret med til forhandlingerne, men fortsat ønsker at tage del i debatten, har Miljøsk derfor lavet en lille kalender, der kan guide dig optil og under COP15.

KLIMAFORUM09

Klimaforum09 inviterer alle indenfor i DGI-byen i dagene 7.- 18. december til kultur, debatter, udstillinger, foredrag, kreative workshops, film og musik.

Find hele programmet på www.klimaforum09.dk

GOLDEN DAYS

I perioden 7.-18. december laver Golden Days en kulturbegivenhed, der sætter fokus på klimaudfordringen. En stor Globe bliver sat op på Rådhuspladsen og vil danne centrum for begivenheden. Rundt om Globen kan man finde inspiration og viden om klima via udstillinger, debatter, interaktive samtaler, koncerter og meget mere.
I løbet af topmødet vil Globen ændre udseende alt efter, hvordan københavnere og resten af verden engagerer sig i løsningen af de fælles klimaproblemer.

Få mere information på www.hopenhagenlive.org.

COPENHAGEN CLIMATE EXHANGE

Alle er velkomne til at deltage i klimamessen 'Copenhagen Climate Exchange' som finder sted ugen før COP15 i dagene 3.-6. december. Også kaldet 'den folkelige klimamesse' er denne event arrangeret af Danmarks Naturfredningsforening. Under messen kan du bl.a. se hvordan sol og vind kan hjælpe klimaet, teste fremtidens bilmodeller, se de nyeste klimafilm, høre eksperternes bud på klimaløsninger, få inspiration til et bæredygtigt hjem, købe klimavenlige julegaver, høre Anders Lund Madsens klimaforedrag og meget mere.
Klimamessen finder sted i Øksnehallen, Halmtorvet 11, København V. Billetter købes i døren til 20 kr. Børn er gratis.

Find programmet til Copenhagen Climate Exchange på www.cphco2009.dk

12. DECEMBER INITIATIVET

Lørdag den 12. december inviteres du og evt. din organisation til at give forhandlerne i København en massiv, høj og synlig demonstration af verdens vilje til at handle. Ambitionen er at samle alle, der ønsker en ambitiøs og socialt og globalt retfærdig klimaaftale, til en stor, bred og folkelig fælles demonstration lørdag den 12. december midt under topmødet.
Demonstrationen starter kl. 13 fra Christiansborg Slotsplads. Herfra går den til Bella Center, hvor klimatopmødet finder sted.

Mere info: www.12dec09.dk

LÆS MERE OM BEGIVENHEDERNE UNDER COP15

Hvis dette ikke var hjælp nok, så tjek også COP15's officielle klimakalender på www.peoplesclimateaction.dk

Her kan du læse mere om hvilke begivenheder, der finder sted optil og under COP15.
God klimakamp!

NÆSTE TEMA:
BIOMASSE, MAD, MATERIALER ELLER ENERGI?

Miljøsk

NUMMER 54 - **DECEMBER - 2009**

Miljøsk udgives af Miljøbevægelsen NOAH og henvender sig til alle, der synes, at ødelæggelsen af miljøet er en alvorlig sag. Miljøsk samler op på nyhedsmediernes miljødebat og bidrager til den visionære diskussion af, hvilken vej udviklingen på miljøområdet kan og bør tage. Artikler i Miljøsk giver ikke nødvendigvis udtryk for Miljøbevægelsen NOAHs holdning.

Udgiver
Miljøbevægelsen NOAH - Nørrebrogade 39, 1. tv
2200 København N - Telefon: 35 36 12 12
Telefax: 35 36 12 17 - E-mail: noah@noah.dk
Hjemmeside: www.noah.dk Postgiro: 5 56 00 39

Redaktion:
Berik Lypart, Karen Riisgaard, Anders Kildegaard Knudsen, Dan Boding-Jensen (ansv.) og Lotte Seiding (layout)

Redaktionskomité:
Henrik Wejdling, Ann Vikkelsø, Jens Hedelykke Pedersen, Ole Erik Hansen, Pernille Hagedorn-Rasmussen og John Holten-Andersen

Abonnement og løssalg
Miljøsk udkommer fire gange om året. Abonnement og løssalg ved henv. til NOAH på tlf. 35 36 12 12.

Årsabonnement (4 numre)	195 kr.
Virksomheder, institutioner o.lign:	335 kr.
Løssalg (pr. nummer)	50 kr.

Ældre numre kan købes, så længe lager haves.

Klassesæt á 30 stk. (samme nummer)	250 kr.

ekskl. porto og forsendelse

Flytning og reklamation:
Meddelelse om flytning og reklamationer vedr. leveringen bedes rettet til NOAHs sekretariat

Oplag:
800 stk.

Tryk:
Tryksager er mærket med det nordiske miljømærke Svanen. Licensnr. 541 072. Det garanterer officielle miljøkrav udfra tryksagens livscyklus. Trykt med planteolie-farver på miljøgodkendt FSC papir af Svendborg Tryk. Tryksagen kan genbruges. ISO 14001 miljøcertificeret.

Skriv til Miljøsk
Miljøsk modtager gerne relevante artikler og kommentarer fra læserne. Kontakt redaktionen og få et eksemplar af vores skrivevejledning. Efter tryk er tilladt med tydelig kildeangivning

Forside foto: FoE Finland

POST B
PP DANMARK

LIDT OM VERDENS ENERGIFORBRUG

Hvad: En solfanger ved siden af en bunke kul
Hvor: Jixian i det østlige Kina
Forklaring: Kul alene kan forsyne jordens energibehov i ca. 35 år endnu.
Solen afgiver i løbet af en time nok energi til at dække jordens samlede energiforbrug i et år.
Morale: Den lader vi stå et øjeblik...

Miljøsk TIDSSKRIFT OM MILJØ OG SAMFUND